

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรียงตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสมาธิ

- 1.1 ความหมายและความสำคัญของสมาธิ
- 1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสมาธิ
- 1.3 เทคนิควิธีการสร้างสมาธิ
- 1.4 ลักษณะการมีสมาธิ
- 1.5 การสังเกตและประเมินพฤติกรรมกรรมการมีสมาธิของเด็กปฐมวัย

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะสร้างสรรค์

- 2.1 ความหมายและความสำคัญของศิลปะสร้างสรรค์ที่มีต่อการสร้างสมาธิ
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อสร้างสมาธิให้เด็กปฐมวัย
- 2.3 ประเภทของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์
- 2.4 ลักษณะกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.5 หลักการสอนและจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อสร้างสมาธิให้เด็กปฐมวัย

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ในการสร้างสมาธิ

- 3.1 งานวิจัยในประเทศ
- 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสมาธิ

1.1 ความหมายและความสำคัญของสมาธิ

ความหมายของสมาธิ

คำว่า “สมาธิ” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายทัศนะดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 774) ได้ให้ความหมาย “สมาธิ” ว่าเป็น ความตั้งมั่นแห่งจิต ความสำรวมใจแน่วแน่ เพื่อเล็งสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยพิจารณาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งในสิ่งนั้น

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) (2532 : 824) ให้ความหมาย “สมาธิ” ว่าเป็น ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด ไม่ฟุ้งซ่านหรือส่ายไป

พระราชวรมุณี (2528 : 826) กล่าวว่า สมาธิ หมายถึงความตั้งมั่นของจิต คือ จิตที่แน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด มีอารมณ์หรือความคิดเป็นหนึ่งเดียว โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ เป็นสมาธิขั้นต้น ซึ่งคนทั่วไปอาจใช้ประโยชน์ ในการปฏิบัติหน้าที่การงานในชีวิตประจำวันให้ได้ผลดี สมาธิขั้นนี้สามารถนำไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนได้ผลอย่างดียิ่ง จะทำให้เรียนเก่ง สามารถจำแม่นจำได้นานโดยใช้เวลาน้อยนิด นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ได้สมาธิขั้นนี้มีจิตใจที่แจ่มใสเบิกบาน มีผิวพรรณผ่องใส และจะให้เป็นจุดตั้งต้นในการเจริญวิปัสสนาก็ได้

2. อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียด ๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่ เป็นสมาธิขั้นระงับนิเวศน์ได้ (นิเวศน์ หมายถึง สิ่งกั้นหรือขัดขวางไม่ให้ทำคุณงามความดี มี 5 ประการ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิททะ อุทธัจจกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา) ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฌานหรือสมาธิในบุพภาคแห่งอัปนาสมาธิ

3. อัปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่ หรือสมาธิที่แนบสนิท เป็นสมาธิระดับสูงสุด ซึ่งมีในฌานทั้งหลาย ถือว่าเป็นผลสำเร็จที่ต้องการของการเจริญสมาธิ สมาธิขั้นนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนและการกระทำอย่างต่อเนื่อง

ประณีต พันธุ์สุตา (2534 : 98) กล่าวว่า สมาธิ คือ การทำจิตใจให้แน่วแน่ เป็นหนึ่งเดียว จะทำให้มีพลังและก่อให้เกิดความสงบ เยือกเย็น และเป็นเหตุให้เกิดปัญญา จิตที่เป็นสมาธิแล้วจะราบเรียบเหมือนน้ำในบึงใหญ่ที่ไม่มีลมพัดมาต้องให้กระเพื่อมไหว นุ่มนวลใสกระจ่าง วิธีการทำสมาธิที่นิยมปฏิบัติกันมากที่สุด คือวิธีอานาปานสติหรือที่เรียกว่า กำหนดลมหายใจเข้าออก ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวก เพราะทุกคนมีลมหายใจอยู่แล้ว

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (2536 : 1) ทรงอธิบายความหมายของสมาธิว่า ได้แก่ ความตั้งมั่นอยู่ในเรื่องที่ต้องการให้ตั้งใจไว้เพียงเรื่องเดียว ไม่ให้ใจคิด

ฟุ้งซ่านออกไป นอกจากเรื่องที่ต้องการให้ใจตั้งมั่น มีความพยายาม ความอดทน อดกลั้น ความตั้งใจตั้งนี้เป็น ความหมายทั่วไปของสมาธิ และก็ต้องมีในกิจการที่จะทำทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรียนศึกษา หรือว่าการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง

นันทพร วรกุล (2542 : 78-79) กล่าวว่า สมาธิ หมายถึง ความตั้งใจมั่นหรือ ภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ภาวะที่จิตมีอารมณ์หนึ่งเดียว (เอกัตตารมณ์) ราบเรียบ สม่่าเสมอ ไม่ฟุ้งซ่าน หรือส่ายไปส่ายมา “การประพฤติในทางจิตดี คือไม่มีความผิ ดไม่มีความเศร้าหมอง ไม่มีความฟุ้งซ่านและอยู่ในสภาพที่สามารถจะปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างนี้ เรียกว่า “สมาธิ”

จากความหมายดังที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สมาธิ คือ จิตที่ไม่ฟุ้งซ่าน จดจ่ออยู่กับ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความตั้งใจจริงเพียงเรื่องเดียว มีจิตใจที่นุ่มนวล มีความสำรวมทั้งกาย วาจา ใจ

ความสำคัญของสมาธิ

พระราชวรมุณี (2525 : 833) ได้สรุปประโยชน์หรือความสำคัญของสมาธิไว้ 4 ประการ คือ

1. ประโยชน์อันเป็นจุดมุ่งหมายทางศาสนา ได้แก่ ประโยชน์ที่มุ่งหมายอัน แท้จริงในพระพุทธศาสนา คือ เป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสและ ทุกข์ทั้งปวง
2. ประโยชน์ทางการสร้างความสามารถพิเศษ ได้แก่ สมาธิระดับที่เรียก ฌานสมาบัติ ทำให้เกิดฤทธิ์ และอภิญญาชั้น โลกีย์ เช่น หูทิพย์ ตาทิพย์ รู้ใจผู้อื่น ระลึกชาติได้ ฯลฯ
3. ประโยชน์ทางด้านสุขภาพจิตและการพัฒนาบุคลิกภาพ เช่น ทำให้เป็นคน เข้มแข็ง มั่นคง เยือกเย็น สุขุม สดชื่น กระฉับกระเฉง มีเมตตากรุณา มีความระมัดระวัง มองโลกตามความเป็นจริง
4. ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น
 - 4.1 ช่วยให้หายเครียด สงบ ตัดความกุ่มและความวิตกกังวล
 - 4.2 เสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การเล่าเรียน และการทำกิจกรรม จิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เลื่อนลอย มีความพยายาม กระตือรือร้น มีจิตใจแน่วแน่ รู้จักแก้ปัญหา ตั้งใจ ทำงาน ช่วยในการคิด การเรียน การทำงานได้ผลดี คือ เป็นผู้เหมาะที่จะทำงาน
 - 4.3 ช่วยเสริมสร้างสุขภาพกาย และใช้แก้โรคได้ กายและจิตต่างก็อาศัย ชึ่งกันและกัน เมื่อจิตดี มีความสงบหนักแน่น มั่นคง ก็ช่วยให้สุขภาพกายดีขึ้นด้วย ที่ป่วยก็หาย ผู้มีจิตผ่องใสเบิกบานย่อมช่วยให้ผิวพรรณผ่องใส ทำทางสงบเยือกเย็น รอบคอบ หรือ ความดีใจความปลื้มใจ ท่านว่ามีปิติเป็นภักษา ไม่หิวข้าว เป็นต้น

ประณีต พันธุ์สุดา (2534 : 98) ได้กล่าวถึงสมาธิไว้คือ การทำจิตใจให้แน่ว
 แน่เป็นหนึ่งเดียว จะทำให้มีพลังและก่อให้เกิดความสงบ เยือกเย็น และเป็นเหตุให้เกิดปัญญา
 จิตที่เป็นสมาธิแล้วจะราบเรียบเหมือนน้ำในบึงใหญ่ที่ไม่มีลมพัดมาต้องให้กระเพื่อมไหว
 นุ่มนวล ไสกระจ่าง วิธีการทำสมาธิที่นิยมปฏิบัติกันมากที่สุด คือวิธีอานาปานสติหรือที่
 เรียกว่า กำหนดลมหายใจเข้าออก ซึ่งเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวก เพราะทุกคนมีลมหายใจอยู่แล้ว

ความสำคัญสมาธิ จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สมาธิช่วยทำให้จิตใจสงบ มีความ
 มั่นใจ หรือความตั้งใจ ทำให้เกิดปัญญาจิตใจไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดี

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสมาธิ

มอนเตสซอรี(Montessori, 1970 : อ้างถึงใน จีระพันธ์ พูลพัฒน์, 2544 : 9-11)
 กล่าวว่า จิตกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับการปฏิสนธิ สิ่งแวดล้อมรอบตัวของเด็กไม่ได้เป็นเพียงสิ่ง
 เดียว ที่ช่วยสร้างให้เด็กเป็นไปตามที่เขาเป็นอยู่แต่ “จิต” ซึ่งเกิดมาพร้อม ๆ กับเด็กได้กำหนด
 ลักษณะนิสัยของเด็กมาก่อนแล้ว ดังนั้นเด็กจะเป็นผู้สร้างตนเอง ผู้ใหญ่เป็นเพียงผู้เสริมสิ่งที่
 เด็กมีอยู่แล้วในตนเอง ในทางพระพุทธศาสนาของเราก็เชื่อว่า จิตก่อกำเนิดขึ้นพร้อม ๆ กับการ
 ปฏิสนธิซึ่งจิตนี้เป็นที่รวบรวมของสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดี เพราะฉะนั้นถ้าเราทำให้จิตของ
 เด็กกระทบกับสิ่งที่ดี ก็คือ การกระทบโดย ทางกาย ลิ่น ตา หู จมูก เราก็จะสามารถช่วยสร้างจิต
 ที่ดีให้กับเด็กได้ทั้งนี้ก็เพราะจิตเป็นตัวรู้อารมณ์

มอนเตสซอรีเชื่อว่า เราสามารถสร้างสังคมที่ดีและก่อให้เกิดกำเนิดโลกขึ้นมาใหม่
 ได้โดยทำให้การศึกษาที่ดีแก่เด็กเพราะเด็กในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ในวันหน้า วิธีการสอนของ
 มอนเตสซอรีส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้และแก้ไขข้อผิดพลาดของตนเอง โดยไม่ต้องให้ใครมา
 บอกว่าเขาผิด เด็กมีอิสระในการเลือกอุปกรณ์ที่ครูได้จัดเตรียมไว้แล้ว และจากการที่ได้อิสระ
 ในการเลือกอุปกรณ์ตามความชอบและความสนใจของตนจึงทำให้เด็กเกิดความรู้สึกพึงพอใจ
 นอกจากนี้สิ่งสำคัญจากการที่ได้เลือกอุปกรณ์ตามความต้องการของตนเองก็คือ จะช่วยพัฒนา
 เด็กให้มี “สมาธิ” เนื่องจากเด็กจะสนใจทำงานชิ้นนั้นอย่างมีความสุขและสงบ เด็กมีความ
 จำเป็นที่จะต้องมีจิตที่มีสมาธิเพราะเด็กจะไม่สามารถเรียนรู้ได้เลย หากจิตของเด็กวุ่นวาย
 ตลอดเวลา จากการที่เด็กมีอิสระในการเลือกอุปกรณ์เองและปฏิบัติเองตามช่วงเวลาของตน
 ต้องการโดยไม่มีใครมาคอยเร่ง จึงทำให้เด็กมีโอกาสนี้จะประสบผลสำเร็จในการทำงาน

นักการศึกษากลุ่มนีโอฮิวแมนนิสม์ (Neo-Humanism) เชื่อว่า จุดเริ่มของสมาธิของ
 เด็กนี้ มาจากโยคีชาวอินเดียผู้ยิ่งใหญ่ คือ ซาร์การ์ (Sarkar, 1896 : อ้างถึงใน วัฒนา บุญญฤทธิ์,
 2549 : 75) ที่นำศาสตร์ทางตะวันออกกับความทันสมัยแบบตะวันตกมาผสมผสานเข้าด้วยกัน
 เช่น มีการให้เด็ก ๆ ฝึกสมาธิแบบทำโยคะ ขณะเดียวกันก็ใช้เสียงเพลงและวิธีการสอนใหม่ๆ

รวมเข้าไปด้วยโดยเชื่อว่าความเก่ง ความฉลาด ซึ่งเป็นศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ แต่มนุษย์ดึงศักยภาพดังกล่าว ออกมาใช้แค่ 5-10 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นทั้งๆที่มนุษย์สามารถพัฒนาศักยภาพตัวเองได้สูงสุดมากกว่านี้ ในโรงเรียนนีโอฮิวแมนนิสม์ จะต้องสอดคล้องกับหลัก 4 ข้อ คือ คลื่นสมองต่ำ การประสานของเซลล์สมอง ภาพพจน์ต่อตัวเอง และการให้ความรักซึ่งต้องไปด้วยกันเด็กจึงจะไปในทิศทางที่ดีดังในรายละเอียดต่อไปนี้

1. คลื่นสมองต่ำ นักวิทยาศาสตร์ได้ประดิษฐ์เครื่องมือวัดคลื่นสมอง ซึ่งสามารถตรวจพบว่าประสิทธิภาพการทำงานของคนเราจะแปรเปลี่ยนไปตามคลื่นสมองที่เราส่งคือ ยิ่งต่ำลงมากเท่าไรก็จะยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น เพราะเราจะมีความสงบทางจิตใจ อารมณ์ดี ใจเย็น มีความคิดสร้างสรรค์สูง เกิดสมาธิ ใจจดใจเป็นหนึ่งเดียว ไม่ฟุ้งซ่านไม่ออกแวก กิจกรรมจึงต้องสร้างให้ เด็กเกิดภาวะคลื่นสมองต่ำมากที่สุด เช่น ก่อนเข้าห้องเรียนเด็กๆได้ฝึกทำโยคะ นั่งสมาธิ อันถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้เขาเรียนหนังสือได้อย่างสบายใจและมีความสุข ในการรับรู้ โยคะและสมาธิจะช่วยให้อึดกล้ามเนื้อและประสาทผ่อนคลายขณะเด็กทำโยคะจิตใจของเขาจะเป็นหนึ่งเดียว เรื่องอะไรที่รบกวนจะค่อยสงบลง การเล่านิทาน การกอด เสียงเพลง ทำที่และคำพูดจากคนรอบข้าง ก็มีผลทำให้คลื่นสมองต่ำได้เช่นเดียวกัน ถ้าเด็กอยู่ใกล้คลื่นสมองต่ำ เขาก็จะต่ำด้วยแต่ถ้าใกล้คนที่คลื่นสมองสูง อารมณ์เขาก็พลอยรุนแรงสูงตามไปด้วย ดังนั้น บทบาทของครูจึงเป็นเรื่องสำคัญ ครูต้องอารมณ์เย็น ยิ้มแย้ม พูดให้กำลังใจและไม่พูดในแง่ลบ อาหารการกินก็มีส่วนต่อคลื่นสมองของคนเราด้วยเช่นกัน ยิ่งถ้าเป็นอาหารธรรมชาติมากเท่าไรจะยิ่งส่งผลดีมากขึ้น อาหารที่โรงเรียนจึงเป็นแบบกึ่งมังสวิรัต ไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น หมู เนื้อ แต่กินเนื้อสัตว์เล็กตั้งแต่ไก่ ลงมาจะเน้นผักผลไม้ นมและดื่มน้ำมากๆ

2. การประสานของเซลล์สมอง เราเคยเชื่อว่าความฉลาดมาจากพันธุกรรม พ่อเก่ง แม่เก่ง ลูกจะออกมาเก่ง แต่แนวคิดของพวกนีโอฮิวแมนนิสม์มีความเห็นต่างออกไปจากนั้น โดยเชื่อว่าความฉลาด สามารถฝึกฝนกันได้ ไม่ขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ แต่ขึ้นกับสิ่งแวดล้อมว่าได้มีส่วนช่วย ทำให้เซลล์สมองประสานกันมากขึ้นแค่ไหน การที่คนไหนจะฉลาดหรือไม่ฉลาด เกิดจากเซลล์สมองประสานเข้าด้วยกันหรือที่เรียกว่าเซลล์ประสานประสาท ถ้าใครมีมาก คนนั้นจะฉลาด เรียนรู้เรื่องต่างๆ ได้เร็ว อย่างเรามีเพื่อน ทำไมบางคนอ่านหนังสือลิบนาที่จำได้หมดแล้วเรากลับจำไม่ได้ มีการค้นพบว่าเซลล์ประสานประสาทจะขยายตัวได้ดี เมื่อมีมือกับเท้าของเราทำงานมาก เพราะปลายประสาทจะอยู่ตรงส่วนมาก ดังนั้นจากแนวคิดนี้จึงให้เด็กเรียนปนเล่น เรียนก็จริง แต่ต้องได้เคลื่อนไหวด้วย การจัดกิจกรรมจึงมุ่งให้เด็กได้ออกนอกห้อง ได้ปีนป่าย ได้วิ่งเล่น เพื่อให้มือกับเท้าทำงานมากที่สุด นักการศึกษากลุ่มนีโอฮิวแมนนิสม์จะไม่เชื่อเรื่องให้เด็กเรียนอย่างเดียว หรือเล่นอย่างเดียว เพราะในช่วง 3-6 ขวบ จะเป็นช่วงที่

สมองของคนเราเจริญเติบโตมากที่สุด ถ้าไม่ให้เรียนเสียเลย แล้วมาเรียนตอน 7-8 ขวบจะยิ่งเข้าไป ดังนั้นจึงต้องเรียนบ้าง โดยกระจายให้เหมาะสม และใช้วิธีการที่จูงใจ ให้เด็กเรียนรู้ด้วยคลื่นอัลฟาหรือคลื่นสมองต่ำมากที่สุด ส่วนวิธีการสอนแม้เป็นนามธรรม แต่ก็มีวิธีจูงใจอย่างมีระบบ จากรูปธรรมง่ายๆ ไปสู่สิ่งที่เป็นรูปธรรม ยากๆ แล้วจึงค่อยไปสู่นามธรรม โดยที่เด็กแทบจะไม่รู้ตัวเลย เช่น แทนที่เด็กจะต้องท่องตัวอักษรต่างๆ เขาก็จะรู้จักเจ้าตัวพวกนี้ผ่านเกม โดยวิ่งไปตามพื้นห้องให้เป็นรูปตัวอักษร ทำตัวเองให้เป็นรูปนั้น หรือเล่นเกมบัตรคำสนุกๆ และแทนที่จะต้องหลับหูหลับตาท่องตัวเลขมากมายอย่างไรความหมาย เขาก็จะได้เรียนรู้การใช้จากของจริง เช่น นับตัวเลขจากลูกปัดหอย หรือผลไม้ ถ้าหากจะเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ครูก็จะพาพวกเขาไปสัมผัสกับประสบการณ์จริงนอกห้องเรียน อาจพาไปดูปลาในบ่อ พาไปรู้จักสัญญาณไฟจราจรริมถนน เป็นต้น

3. ภาพพจน์ของตัวเอง (Self - concept) ความรู้สึกที่คนเรามีต่อตัวเอง ตามหลักจิตวิทยา สมัยใหม่พบว่าความรู้สึกที่มีต่อตัวเองจะส่งผลไปถึงความรู้สึกที่เรามีต่อคนอื่นด้วย ถ้าเรารู้สึกว่าตัวเองไม่ได้เรื่อง เราก็จะไม่เชื่อมั่นคนอื่น ความรู้สึกที่มาจากตัวเรานั้นมาจากประสาทสัมผัสทั้งห้า ที่เป็นตัวบันทึก โดยเฉพาะทางตากับทางหู เป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก ซึ่งวัยเด็กเป็นวัยที่รับรู้ สูงที่สุด ถ้าจิตใต้สำนึกบันทึกไว้แต่เรื่องด้านลบ ได้ยินคนรอบข้างพูดเรื่อยๆ ว่าไม่เก่ง ชน เด็กเติบโตขึ้นก็จะ กลายเป็นคนที่ไม่เก่ง ชน ชุ่มช้ำเมื่อกภาพพจน์ที่มีต่อตัวเองเป็นลบ พฤติกรรมที่ออกมา ก็จะ เป็นลบด้วย ดังนั้น บทบาทของครูจึงเป็นเรื่องสำคัญ (กรณีเดียวกับเรื่องคลื่นสมองต่ำ) พวกนี้ โออิวิแมนนิสต์เชื่อว่าพฤติกรรมของ ครูคือบทเรียนที่ดีที่สุดของเด็ก เช่น ถ้าครูไม่กินผัก เด็กก็จะไม่กินผัก ถ้าครูพูดจาไพเราะ เด็กก็จะพูดจาไพเราะ แนวคิดนี้ไม่เชื่อว่าทำอย่างที่ครูสอน แต่ทำอย่างที่ครูทำ ดังนั้นคนเป็นครูที่ดีจึงต้องสมบูรณ์พร้อมทั้งพฤติกรรมส่วนตัวและเทคนิคการสอนด้วย เด็กจึงจะเป็นคนที่สมบูรณ์

4. การให้ความรัก เปรียบเสมือนกับแก้วนํ้า ถ้าความรักของเด็กคนนั้นเต็ม มันย่อมไหลเพื่อแผ่ไปถึงผู้อื่น ตรงกันข้ามถ้าความรักของเขามีเพียงก้อนแก้วเขาย่อมเรียกร้อง ต้องการการแสดงออกซึ่งความรักแก่เขาที่จะทำให้เขาได้รับความรักคืนเต็ม

วิธีที่จะได้ความรัก

1. รอยยิ้มตามหลักจิตวิทยาการยิ้มคือการยอมรับในความเป็นมนุษย์
2. คำชมการนำเอาข้อดีมาพูด
3. การสัมผัส ในเด็กวัย 3-6 ขวบต้องการสิ่งนี้มาก นักจิตวิทยาบอกว่าคนเราต้องการการสัมผัสอย่างน้อยวันละ 4 ครั้งเพื่อการมีชีวิตรอด 8 ครั้งเพื่อการมีชีวิตอยู่อย่างปกติ และ 14 ครั้งเพื่อการมีชีวิตอย่างมีความสุข ถ้าไม่ได้รับเลยเขาจะอารมณ์ไม่ดี หงุดหงิด ดังนั้นในโรงเรียนนี้ โออิวิแมนนิสต์ครูจึงกอดเด็กหลังเช็กชื่อในตอนเช้าเสมอ

1.3 เทคนิควิธีการสร้างสมาธิ

มนุษย์ทุกคนมีสมาธิอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ซึ่งทำให้สามารถทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันให้สำเร็จลุล่วงไปได้ เช่น สมาธิในการอ่านหนังสือ เขียนหนังสือ สมาธิในการไตร่ตรองเรื่องราวที่ได้ยินได้ฟังมา สมาธิในการพิจารณาประสบการณ์ที่ผ่านพบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น แต่สมาธิโดยธรรมชาตินี้เป็นเพียงชั่วคราว หากเราจะสร้างสมาธิให้ดีขึ้นนั้น เราควรวีคหลักของอริยสัจสี่ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของอริยสัจสี่ ดังต่อไปนี้

ประณีต พันธุ์สุดา (2534 : 55) กล่าวว่า อริยสัจสี่หมายถึง ความจริงอันประเสริฐสี่ประการ คือ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) และทางแห่งความดับทุกข์ (มรรค) อริยสัจสี่ประการนี้เป็นหลักความจริงแท้ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และทรงสั่งสอน อริยสัจสี่จึงเป็นสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติขึ้นแต่เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบแล้วนำมาเปิดเผยต่อมวลมนุษย์

เสถียรพงษ์ วรรณปก (2544 : 47) ได้กล่าวถึง อริยสัจสี่ว่าเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และนำมาสั่งสอน ได้แก่ ความจริงในเรื่องทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) และวิธีปฏิบัติเพื่อจะได้บรรลุมรรคดับทุกข์ (มรรค)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546 : 896-897) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของอริยสัจสี่ไว้ดังนี้

1. ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยากได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ กล่าวให้ลึกลงไปอีกหมายถึง สภาพของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ขัดข้อง มีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ในตัวเองขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่อาจให้พึงพอใจเต็มอิมแท้จริง พร้อมทั้งจะก่อปัญหา สร้างความทุกข์ขึ้นมาได้เสมอ ทั้งที่เกิดเป็นปัญหาขึ้นแล้วและที่อาจเกิดเป็นปัญหาขึ้นมาเมื่อใดเมื่อหนึ่งในรูปหนึ่งแก่ผู้ยึดติด ถือมันไว้ด้วยอุปาทาน

2. ทุกข์สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุใดทุกข์จึงเกิดเกิดขึ้นได้แก่ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งเราร้อน ร้อนรน กระวนกระวาย ความหวงแหนเกลียดชัง หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจปลดปล่อยโล่งเบา เป็นอิสระ สดชื่น เบิกบานได้อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง ไม่รู้จักความสุขชนิดที่เรียกว่าไร้ไฟฟ้าและไม่อึดเพื่อ

3. ทุกขนิโรธ เรียกสั้น ๆ ว่า นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชาสารอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาข่มใจหรือจูดลากไปไม่ถูกบีบคั้นด้วย

ความรู้สึก กระวนกระวาย ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดอย่างใด ๆ หลุดพ้น เป็นอิสระประสบความสุขที่บริสุทธิ์ สงบปลอดโปร่ง โล่งเบา เบิกบาน เรียกสั้น ๆ ว่านิพพาน

4. ทุกชนโรคาภินิปฏิบัติ เรียกว่า มรรค แปลว่า ปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือทางประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธโดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาทางที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค (ความหมกมุ่นในกามสุข) และอัตตกิลมณานุโยค (ประกอบความลำบาก แก่นั่น คือ บีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน) นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2543 : 24) ได้กล่าวถึงวิธีคิดแบบอริยสังคีมีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มต้นปัญหาหรือทุกข์โดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจปัญหาหรือความทุกข์ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข พร้อมกันนั้นกำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาโดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

ชูศรี หลักเพชร (2536 : 225-226) ได้กล่าวถึงมรรค 8 คือวิธีการพ้นทุกข์เป็นทางสายกลางมี 8 ประการ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาโดยต้องปฏิบัติไปพร้อม ๆ กันทั้ง 8 ประการ ผลสุดท้ายคือการมีสมาธิ ดังนี้

1. สัมมาทิฐิ	ความเห็นชอบ
2. สัมมาสังกัปปะ	ความดำริชอบ
3. สัมมาวาจา	วาจาชอบ
4. สัมมากัมมันตะ	การงานชอบ
5. สัมมาอาชีวะ	เลี้ยงชีพชอบ
6. สัมมาวายามะ	พยายามชอบ
7. สัมมาสติ	ระลึกชอบ
8. สัมมาสมาธิ	ตั้งจิตชอบ

สรุป วิธีการสร้างสมาธิให้กับเด็กปฐมวัยนั้นเราจะต้องใช้หลักทางพระพุทธศาสนา คือ หลักอริยสังคีติเข้ามาช่วยในการสร้างสมาธิด้วยจึงจะทำให้ประสบความสำเร็จและได้ผลดียิ่งขึ้น เช่น เห็นชอบ คือ รู้ว่าทำดีแล้วได้ดี เช่น ทำงานศิลปะก็จะทำให้มีสมาธิ พยายามชอบ คือ เมื่อเด็กได้ลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความพยายามก็จะทำให้เด็กมีสมาธิในการทำงานยิ่งขึ้น

1.4 ลักษณะการมีสมาธิของเด็กปฐมวัย

สมาธิเป็นสภาวะจิตใจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน ลักษณะของจิตที่มีสมาธิคือมีความจดจ่อ ใสใจ แน่วแน่ อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นเวลานานทำให้มีการรับรู้ ที่ชัดเจน จะคิดจะทำอะไรก็มักได้ผลและมีประสิทธิภาพ ในชีวิตประจำวันของคนเรามีกิจกรรม ที่จะต้องทำต้องคิดอยู่ตลอดเวลา บางครั้งก็มีสิ่งเร้ามากมายหลายอย่างจิตที่มีสมาธิ จะช่วยให้เราสามารถเลือกปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นได้อย่างถูกต้อง เริ่มตั้งแต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ตั้งแต่ตื่นขึ้นมาจนถึงการหลับนอนเราจำเป็นต้องใช้สมาธิอยู่เสมอ หากเมื่อใดก็แล้วแต่ที่เราคิด เราทำโดยปราศจากสมาธิก็อาจเกิดความผิดพลาดเสียหาย หรือไม่ประสบความสำเร็จได้ อาทิ การตื่นนอนมาอาบน้ำแปรงฟันก็ต้องมีสมาธิ มีบางคนได้รับอุบัติเหตุในขณะที่ใช้ห้องน้ำ เนื่องจากไม่มีสมาธิทำให้ขาดความระมัดระวัง ในการขับรถหรือเดินถนนก็ต้องมีสมาธิเช่นกัน แม้กระทั่งการเรียนหนังสือของนักศึกษาหากวันไหนมีสมาธิดี นักศึกษาก็จะเรียนเข้าใจได้ดี ถ้าไม่มีสมาธิแม้ว่าอาจารย์ จะสอนได้อย่างไรนักศึกษาก็จะเข้าใจได้ยาก แม้แต่เรื่องที่เป็น ความสนุกสนานเพลิดเพลินก็ยังคงต้องมีสมาธิ เพราะสมาธิจะทำให้เรารับรู้ถึงความสนุกสนาน ได้อย่างเต็มที่ การเสพวรรณกรรมของความเป็นจริงใจทั้งหลายก็จะทำให้เรารับรู้ถึงความสุข นั้นได้อย่างลึกซึ้งเช่นกัน ดังนั้นสมาธิจึงมีความสำคัญและเป็นคุณสมบัติหลักที่จะทำให้การ กระทำใดๆมีคุณภาพ ส่งเสริมต่อความสำเร็จในการงานและรับรู้ความสุขความทุกข์ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง (บวร สุวรรณภา, 2547 : 126)

จิตที่เป็นสมาธินั้นเป็นสมรรถนะและคุณภาพที่มีพลังในความเหมาะสมต่อการทำ กิจการต่างๆ ทั้งในการทำงานก็จะทำงานได้อย่างมีคุณภาพและในด้านความรื่นรมย์บันเทิงใจ ก็จะสัมผัสรับรู้ความสุขนั้นได้อย่างเต็มที่และชัดเจน การที่จิตมีสมาธิและมีคุณภาพสมรรถภาพ จะมีลักษณะเฉพาะที่บุคคลสัมผัสได้ดังนี้

1. แข็งแรงมีพลังมาก ซึ่งลักษณะเช่นนี้เปรียบเสมือนกระแสน้ำที่พุ่งไปในทิศทาง เดียวย่อมมีกำลังแรงกว่าน้ำที่ถูกละลายให้ไหลไปหลายทางเช่นเดียวกับน้ำจากท่อสายยางจะมี พลังแรงกว่าน้ำที่ปล่อยจากท่อฝักบัว การมีพลังมากของจิตเช่นนี้ทำให้จิตมีความแน่วแน่นมุ่งมั่น ดิ่งตรงหรือจดจ่อกับสิ่งที่กำลังทำ กำลังมี กำลังใจได้หรือกำลังเป็น ทำให้มีความใสใจอย่าง ต่อเนื่องกับสิ่งเหล่านั้นเรียกว่ามีสมาธิ จึงทำให้สิ่งที่ทำมีคุณภาพเต็มศักยภาพหรือ ความสามารถของเรา ในขณะนั้น

2. ราบเรียบและสงบ ลักษณะเช่นนี้ เปรียบเสมือนผืนน้ำอันใหญ่ที่ไม่มีลมพัดไม่มีการไหล ไม่มีสิ่งรบกวนให้กระเพื่อมไหว ทำให้จิตมีความมั่นคงหนักแน่น สิ่งเร้าที่มากกระทบ ก็จะทำให้เกิดความหวั่นไหวได้ยาก ซึ่งมีผลต่ออารมณ์ของบุคคลนั้นเช่นกัน จะเป็นคนที่ มี อารมณ์หนักแน่นมั่นคงเมื่อมีสิ่งใดมากกระทบก็จะหวั่นไหวสั่นคอนได้ยากเช่นกัน เช่น เมื่ออ่าน

หนังสือเสียงรบกวนจากการคุยของเพื่อน วิทยูข้างห้องหรือเสียงรบกวนในท้องถนนก็จะไม่มีผลกระทบต่อคนที่สมาธิในการอ่านหนังสือที่ดี

3. ไส้กระ้าง ลักษณะของจิตเช่นนี้ เปรียบเสมือนกับน้ำที่สงบนิ่งไม่มีคลื่นจากสิ่งแปรปรวนใดๆ ก็ไม่มีเปรียบเสมือนกับจิตที่ไม่มีความคิดความรู้สึกใดเข้ามารบกวนในขณะที่มีสมาธิทำให้จิตสะอาดบริสุทธิ์ เมื่อจะทำกิจการงานใดก็ไม่มีนิर्वณใดๆ มารบกวนรวมทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน เมื่อกำลังทำสิ่งใดก็มีสมาธิในสิ่งนั้นไม่คิดฟุ้งซ่าน กังวลกับอนาคตหรือ โหยหาอดีต จิตจึงจดจ่อใส่ใจและมีความเต็มทีกับสิ่งที่กำลังทำ ทำให้สภาพจิตมีความใสโปร่งซึ่งเป็นลักษณะของจิตที่มีความสุขอย่างหนึ่ง ดังนั้นหากมีสมาธิในการทำกิจการใดๆ ความทุกข์ก็มักจะจืดจาง

4. นุ่มนวล ลักษณะของจิตที่นุ่มนวลนี้เรียกว่า จิตที่ไม่เร่าร้อนไม่กระวนกระวาย ไม่สับสน ไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่ขุ่นมัว ไม่ว้าวุ่น เป็นลักษณะที่เหมาะสมแก่การใช้งาน จะเห็นว่าจิตที่เป็นสมาธินี้จะมีความพร้อมต่อการทำกิจกรรมทุกชนิด เมื่อมีสมาธิแล้วคุณลักษณะที่เป็นโทษ ต่อจิตก็จะหายไปทันทีและจิตก็จะมีความพร้อมควรแก่การใช้งาน ไม่ทุกข์แล้วยังทำงานได้ดีอีกด้วย

สรุปได้ว่าจิตที่เป็นสมาธิประกอบไปด้วยองค์ 8 ที่เป็นคุณลักษณะที่ทำให้จิตมีสมรรถนะและคุณภาพเมื่อจิตเป็นสมาธิจะมีลักษณะโดยรวมดังนี้

1. ตั้งมั่น หมายถึง มีความนิ่งสงบ
2. บริสุทธิ์ คือ ความสะอาด
3. ผ่องใส คือ ความสดชื่นเบิกบาน
4. โปร่งโล่งเกลี้ยงเกลา หมายถึง ความกว้าง ไม่มีสิ่งกีดกัน บดบัง
5. ปราศจากสิ่งมัวหมอง หมายถึง ไม่มีความรู้สึกเป็นทุกข์ หรือเป็นสุขอย่าง

ตื่นตื้นหวิวหวิว โลดโผน

6. นุ่มนวล หมายถึง ความอ่อนโยน ความละมุนละไม
7. ควรแก่งาน คือ มีความพร้อมต่อการทำกิจกรรมทุกชนิด
8. อยู่ตัวไม่วอกแวกหวั่นไหว หมายถึง มีความหนักแน่นมั่นคง

ลักษณะเด่นของจิตที่เป็นสมาธินี้มีความสัมพันธ์กับความมุ่งหมายของการมีสมาธิคือ เป็นสภาพจิตที่เหมาะสมแก่การทำงานและเป็นงานทางปัญญาคือ งานที่เป็นความดีงามเป็นงาน ที่มีประโยชน์ ไม่ใช่อาการของจิตที่หมดสติหรือล่องลอยเพื่อฝัน แต่เป็นลักษณะของจิตที่เป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองตื่นและรู้ตัวทั่วพร้อม มีความพร้อมต่อการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ปัญญาต่อไป (บวร สุวรรณภา, 2547 : 131-132)

ลักษณะของสมาธิมีอยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะดังต่อไปนี้

1. สมาธิชั่วขณะ เป็นสมาธิที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งที่มีความเหมาะสมในการทำกิจกรรมโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน ขึ้นอยู่กับว่าใครจะฝึกตนเองให้มีสมาธิในช่วงเวลานั้นๆ ได้นานแค่ไหน เช่น สมาธิในช่วงเวลา 5 นาที ของนักศึกษาที่ความสนใจต่อการบรรยายของอาจารย์ แล้วหันไปคุยกับเพื่อนหรือหันไปดูคนที่เดินผ่านห้องเรียน แล้วหันกลับมาฟังอาจารย์บรรยายต่อ แสดงว่ามีสมาธิอยู่เพียง 5 นาที บางครั้งก็ตั้งใจฟังอาจารย์ถึง 10 นาที หรือ 3 นาที เป็นเช่นนี้จนหมดคาบเรียน 3 ชั่วโมง สมาธิชั่วขณะนี้สามารถฝึกฝนได้ในเวลาที่ยาวนานตามที่บุคคลต้องการ ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้และการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำการบ้าน การอ่านหนังสือ การดูหนังฟังเพลงหรือเล่นกีฬา รวมทั้งการทำงานบ้านต่างๆ ด้วย ทุกอย่างจะมีคุณภาพและจิตรับรู้ความสุขจากกิจกรรมนั้นมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับช่วงเวลาที่สมาธิต่อสิ่งนั้นๆ

2. สมาธิกึ่งแน่วแน่ เป็นสมาธิที่มีระดับความเข้มข้นของคุณภาพสูง หมายถึงมีความจดจ่อ ใส่ใจ แน่วแน่ในสิ่งที่กำลังคิดกำลังทำอย่างเต็มที่ เป็นภาวะที่มีความจดจ่อใส่ใจอย่างเข้มข้นเกือบถึงระดับนิ่งสนิทในสิ่งนั้นๆ เช่น นักศึกษากำลังอ่านหนังสืออย่างจดจ่อแทบจะไม่ได้ยินเสียงหรือรับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวใดๆ สภาพของสมาธิเช่นนี้มีคุณภาพมากเหมาะสำหรับการทำงานที่ต้องการความใส่ใจในรายละเอียดต่างๆ แต่ครั้งมีใครหรือมีสิ่งใดเข้ามากระทบ สมาธิก็จะหลุดและกลับมาสนใจสิ่งนั้นแทน

3. สมาธิแน่วแน่ เป็นสมาธิที่มีระดับความเข้มข้นสูง มีคุณภาพสูงสุดอยู่ในภาวะที่จิตและกายรวมเป็นหนึ่งเดียว ถ้าหากว่ากำลังทำสิ่งใดก็จะอยู่กับสิ่งนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกได้ว่าอยู่ในภาวะเป็นองค์รวม เช่น เมื่อนักศึกษาอ่านหนังสืออย่างจดจ่อใส่ใจจนไม่รับรู้สิ่งแวดล้อมใดๆเลย และสามารถอ่านและเรียนรู้ในตำรานั้นๆ อย่างเต็มที่ที่เป็นเวลานาน เมื่อมีสิ่งภายนอกมากระทบนักศึกษาจะไม่รับรู้ต่อสิ่งภายนอกนั้น จนกว่าสิ่งภายนอกนั้นจะมากกระทบนักศึกษามากขึ้น เช่น แม่เรียกในขณะที่นักศึกษากำลังอ่านหนังสืออย่างจดจ่อและมีจิตแน่วแน่ต่อการอ่านนั้น นักศึกษาจะไม่ได้ยินเสียงแม่เรียกจนกว่าแม่จะเรียกดังขึ้น หรือเดินมาสะกิดสมาธิในระดับนี้เป็นสมาธิที่มีคุณภาพสูงสุด นอกจากจะทำให้การทำงานใดๆ มีคุณภาพดีแล้วก็ยังทำให้จิตอยู่ในสภาพเป็นปกติสุข คือมีความหนักแน่นมั่นคง จดจ่อใส่ใจ ไม่วอกแวก ไม่มีเรื่องหรือความรู้สึกรื่นอื่นๆ มาปะปน (บวร สุวรรณภา, 2547 : 128)

สำหรับเด็กปฐมวัยการมีสมาธิในช่วงวัยนี้ ก่อนข้างจะสั้น โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 2-3 นาที จะเห็นได้ว่าเด็กในวัยนี้ชอบที่จะเปลี่ยนกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา เมื่อเด็กเจริญวัยขึ้นช่วงเวลาของความสนใจก็จะเพิ่มมากขึ้น การจะหวังให้เด็กวัย 1-3 ขวบ นั่งฟังคุณแม่อ่านหนังสือนิทานเป็นเรื่องเป็นราวจนจบเล่ม เหมือนที่เรานั่งเล่านิทานให้เด็ก 5-6 ขวบฟัง เป็นสิ่งที่

เป็นไปได้ยาก เพราะเด็กวัยนี้ยังเล็กอยู่มาก เวลาให้เขาทำอะไรสมาธิจะไม่ยาวพอเหมือนเด็กโต โดยปกติเขา จะมีสมาธิอยู่กับกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งได้ไม่เกิน 5-10 นาที ขึ้นอยู่กับชนิดของกิจกรรม เนื่องจากเป็นวัยสำรวจ เป็นตัวของตัวเอง อยากลองอยากรู้ว่าทำอะไรได้แค่ไหน ไม่ชอบให้ใครมาบังคับ ยิ่งห้ามก็ยิ่งอยากทำ ควรปล่อยให้เด็กได้มีอิสระสำรวจ แสดงความเป็นตัวของตัวเองภายในขอบเขตที่พอเหมาะพอดี ให้เขารู้ว่าสิ่งไหน ทำได้หรือทำไม่ได้หรือควรบอก หรือห้ามให้ชัดเจนเพื่อให้เขาได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมไปด้วยในตัว ถ้าเราค่อยๆ ปรับ ค่อยๆ สอนไปเรื่อยๆ เมื่อเด็กอายุมากขึ้น เขาก็จะนิ่งขึ้นมีสมาธิดีขึ้นไปเรื่อยๆ อย่าเพิ่งไปกังวลกับเรื่องสมาธิของเด็กวัยนี้ เพราะเด็กวัย 1-3 ขวบ จะวิ่งไปวิ่งมา และสนใจอะไรช่วงสั้นๆ แค่นาที ซึ่งเป็นเรื่องปกติเป็นธรรมชาติตามวัยของเขา ดังนั้นการที่ครูสามารถที่จะรู้ถึงความสนใจเบื้องต้นของเด็กก็อาจจะช่วยให้ครูได้พัฒนาความสนใจของเด็กในด้านนั้นๆ เพิ่มมากขึ้นได้อีกด้วย (สุภาวดี หาญเมธี, 2546)

1.5 การสังเกตและประเมินพฤติกรรมที่มีสมาธิของเด็กปฐมวัย

5.1 แบบบันทึกการสังเกต

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 236-237) ได้กล่าวถึงเรื่องของการสังเกตไว้ว่าเป็นวิธีการประเมินตามสภาพจริงเกี่ยวกับบุคคล ครูจะบันทึกสิ่งที่สังเกตเห็นและประเมินภาพเกี่ยวกับเด็กในด้านต่างๆ เช่น บุคลิกภาพพฤติกรรม หรือปัญหาต่างๆของเด็กเพื่อเป็นหลักฐานในการช่วยเหลือในกระบวนการเรียนการสอนต่อไป

5.1.1 บันทึกพฤติกรรม (Anecdotal record) เป็นบันทึกที่ครูจดจำกิริยา การกระทำการแสดงออกของเด็กในเรื่องนี้ครูต้องประเมิน ซึ่งจะเป็นเรื่องๆ ตามจุดประสงค์ การสังเกต

5.1.2 บันทึกรายเรื่อง (Journal) เป็นบันทึกข้อความรู้หรือการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละเรื่องที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะบันทึกวันต่อวัน ดังนั้นจึงอาจมีผู้ใช้คำว่า บันทึกประจำวัน

5.1.3 บันทึกการปฏิบัติ (Loge) บันทึกการปฏิบัติหรือพฤติกรรมของเด็กแต่ละช่วงเวลาตามตารางที่กำหนด

5.1.4 แบบตรวจรายการ (Checklist) เป็นแบบประเมินอีกอย่างหนึ่งที่ครูใช้สำหรับการสังเกตการปฏิบัติของเด็กตามขั้นตอนกระบวนการปฏิบัติงานในรายละเอียดแต่ละขั้นเป็นรายชื่อ

5.1.5 มาตรการให้คะแนน (Rubric) เป็นการสังเกตที่มีการกำหนดพฤติกรรม และตีค่าพฤติกรรมเป็นระดับคะแนน ครูใช้สำหรับสังเกตการแสดงออกของเด็ก และตีค่าคะแนนตามมาตรฐานที่กำหนด

5.1.6 มาตรฐานประมาณค่า (Rating scale) เป็นแบบประเมินที่เป็นข้อรายการซึ่งจะมีค่าคะแนนกำกับจากมากที่สุดไปน้อยที่สุดเป็นเครื่องมือประกอบการสังเกตที่มีการตัดสินผลการให้คะแนนแต่ละข้อรายการ ตัวอย่างเช่น การประเมินพฤติกรรมตามแบบของลิเกอ์ท (Likert type) ซึ่งจะใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 5 ระดับ จากมากที่สุดไปน้อย คือ 5 เท่ากับมากที่สุด 4 เท่ากับ มาก 3 เท่ากับ ปานกลาง 2 เท่ากับ น้อยและ 1 เท่ากับน้อยที่สุด ซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมินหรือการให้คะแนนดังต่อไปนี้(บุญชม ศรีสะอาด, 2543 : 72) คือ

1. อิงกลุ่ม (Group reference) คือการให้คะแนนลักษณะพฤติกรรมหรือคุณลักษณะของเด็กโดยเปรียบเทียบกับตนเองภายในกลุ่ม ซึ่งอาจจะเริ่มต้นจากเด็กที่มีลักษณะด้อยที่สุดซึ่งควรได้ระดับคะแนนน้อยที่สุดของห้องแล้วปรับเพิ่มคะแนนขึ้นเรื่อยๆจากคนที่มีลักษณะพฤติกรรมหรือคุณลักษณะดีกว่าไปเรื่อยๆ จนถึงคนที่ได้คะแนนระดับสูงที่สุดของกลุ่ม ซึ่งอาจจะได้ระดับคะแนน 4 หรือ 5 ก็ได้

2. อิงเกณฑ์ (Criterion reference) คือการให้คะแนนที่ผู้ประเมินตั้งเกณฑ์ไว้ก่อนที่จะทำการประเมินเช่น

ระดับ 5 หมายถึง เด็กทำกิจกรรมได้ด้วยตนเองและผลงานดีที่สุดหรือมีคุณลักษณะดีที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง เด็กทำกิจกรรมได้ด้วยตนเองและผลงานดีหรือมีคุณลักษณะดี

ระดับ 3 หมายถึง เด็กทำกิจกรรมได้โดยครูให้ความช่วยเหลือบ้างและผลงานปานกลางหรือมีคุณลักษณะปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง เด็กทำกิจกรรมไม่ใคร่ได้แม้ครูจะช่วยเหลือแนะนำและผลงานไม่ดีหรือมีคุณลักษณะที่ไม่ค่อยดี

ระดับ 1 หมายถึง เด็กทำกิจกรรมไม่ได้ ไม่มีผลงานหรือไม่มีคุณลักษณะที่ดี (นิตยา ประพุดกิจ, 2551)

5.2 สิ่งที่ควรสังเกต ตามเกณฑ์การสังเกตดังกล่าวข้อมแสดงว่า สิ่งที่ครูควรสังเกตมี 3 ประการคือ

5.2.1 ลักษณะพฤติกรรมของเด็ก ในขณะที่เด็กทำกิจกรรม เด็กจะถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเป็นการกระทำ เช่น ความพอใจ ความโกรธ ความว่องไว ความคล่องแคล่ว เป็นต้น

5.2.2 คุณลักษณะของเด็ก เช่น สะอาด ผิวพรรณผ่องใส สีหน้าสดใส สดชื่น เบิกบาน เป็นต้น

5.2.3 สังเกตผลของการกระทำ เป็นการแสดงถึงการถ่ายทอดความรู้ ความคิดออกมาเป็นรูปธรรม การอ่านผลการสังเกตจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการเด็ก เช่น เด็กอายุ 2 ขวบครึ่งระบายสีออกนอกภาพ ไม่ได้หมายถึงเด็กทำไม่ได้ แต่เป็นเพราะเด็กอยู่ระหว่างการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ประกอบกับการพัฒนาความคิดด้านเหตุผลของเด็ก มีผลทำให้การแสดงออกไม่สมบูรณ์ แต่เด็กจะสะสมการเรียนรู้และพัฒนาโดยลำดับเมื่อเด็กโตขึ้น

5.3 รายละเอียดต่างๆที่ต้องสังเกต

การแสดงออกของเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกันไป ดังนั้นในการสังเกตเพื่อประเมินจึงต้องสังเกตรายละเอียดอื่นๆที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับเด็กได้ชัดเจนขึ้นดังนี้คือ

5.3.1 บุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้สังเกตว่าเด็กพึ่งพาผู้ใหญ่ระดับใด ผู้ใหญ่ช่วยเด็กมากหรือไม่ ปฏิสัมพันธ์เป็นอย่างไร

5.3.2 การกระทำของเด็ก เช่น ทำตามเพื่อน ทำเอง บอกให้เพื่อนทำ

5.3.3 การใช้อุปกรณ์ เช่น มีอุปกรณ์มากเกินไป น้อยเกินไป ใช้สีอะไร ผสมสีอะไร

5.3.4 วิธีการจะทำ เช่น วาดเส้นแบบไหน ปั่นอะไรก่อน ต่อบล็อกอย่างไร วาดภาพอย่างไร ทำงานสำเร็จไหม

5.3.5 การสร้างสรรค์เสริมเติมแต่งอย่างไร

5.3.6 การแก้ปัญหาโดยใช้สมาธิและมีไหวพริบในการตัดสินใจปัญหา

5.3.7 การพูดการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน

5.3.8 การแสดงออกของท่าทาง คำพูด อารมณ์ น้ำเสียงสงบเยือกเย็น ไม่วอกแวก ใจเย็น มีความตั้งใจทำงาน

5.3.9 การกระทำเมื่อสิ้นสุดกิจกรรม การเก็บของเข้าที่อย่างเป็นระเบียบ เรียบร้อย มีความละเอียดรอบคอบ การวางของต้องวางอย่างเป็นที่เป็นทาง

5.4 แหล่งประเมินด้วยการสังเกตแต่ละพัฒนาการมีดังนี้คือ

5.4.1 พัฒนาการทางกาย สังเกตได้จากสนามเด็กเล่นและมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

5.4.2 พัฒนาการทางอารมณ์ สังเกตการถ่าย การนอน การอดทนรอคอย ใจเย็น ไม่หงุดหงิด สุขุมรอบคอบ จิตใจเข้มแข็ง ไม่โกรธง่าย

5.4.3 พัฒนาการทางสังคม สังเกตขณะรับประทานอาหาร การเล่นกับเพื่อนมีความอดทนอดกลั้น

5.4.4 พัฒนาการทางปัญญา สังเกตในห้องเรียน การแสดงออกในการพูด การกระทำงานศิลปะเด็กจะมีความสงบเยือกเย็น ไม่วอกแวก มีความคิดสร้างสรรค์ มีความจำดี

5.5 หลักการสังเกตและประเมินพฤติกรรมเด็กปฐมวัย

5.5.1 ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก

5.5.2 ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี

5.5.3 สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆประจำวัน

5.5.4 ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

5.5.5 ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆ ด้านไม่ควรใช้การทดสอบ

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะสร้างสรรค์

2.1 ความหมายและความสำคัญของศิลปะสร้างสรรค์

ความหมายของศิลปะสร้างสรรค์

ศิลปะสำหรับเด็กนั้นแตกต่างจากศิลปะสำหรับผู้ใหญ่ การให้ความหมายของศิลปะสำหรับผู้ใหญ่แต่ละคนนั้นเป็นเรื่องยากมาก สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในแวดวงพิพิธภัณฑน์นั้น ศิลปะของผู้ใหญ่อาจจะหมายถึงการจัดภาพแขวนที่ข้างฝา ภาพสีที่ยุ่งเหยิง แต่ศิลปะสำหรับเด็กนั้น โลเวนเฟลด์และบริเตน (Lowenfeld and Brittain, 1975 : อ้างถึงใน สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล, 2545 : 8-9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศิลปะสำหรับเด็ก คือ สิ่งที่เด็กแสดงออกซึ่งความเจริญเติบโต ความนึกคิด ความเข้าใจและการแปลความหมายของสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อเขาเติบโตขึ้น วิธีการและสิ่งที่เขาแสดงออกก็จะเปลี่ยนไป

ชำนาญ เล็กบรรจง (อ้างถึงใน ศุภศิ ศรีสุคนธ์, 2542 : 4) ได้กล่าวว่า ศิลปะสร้างสรรค์ หมายถึง ศิลปะที่แสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้และความพร้อมของคนแต่ละคน โดยแสดงออกด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านวัตถุที่เหมาะสม และปรากฏผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตาที่เรียกว่า “Visual Art”

ราชบัณฑิตยสถาน (2530 : 15) กล่าวว่า ศิลปะสร้างสรรค์ หมายถึง ผลแห่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะต่างๆ ให้ปรากฏ ซึ่งสุนทรียภาพ

ความประทับใจ ความสะท้อนอารมณ์ตามอัจฉริยภาพทางพุทธิปัญญา ประสบการณ์และทักษะของแต่ละคนซึ่งแสดงออกมาในผลงานต่างๆ

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การวาดภาพ ระบายสี หรือการประดิษฐ์สิ่งต่างๆเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกตามสภาพความสนใจและความพร้อมของแต่ละคนเพื่อการสื่อสาร การถ่ายทอดจินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ของเด็กแต่ละคนที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเองและสิ่งแวดล้อม

ความสำคัญของศิลปะสร้างสรรค์

ศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กรู้จักสร้างสรรค์งานด้วยวัสดุต่างๆ เป็นการเสนอความรู้สึกนึกคิดผ่านวัสดุเหล่านั้น สร้างความประทับใจให้กับตนเองในขณะที่ปฏิบัติงานและสร้างความภาคภูมิใจที่สามารถสร้างงานให้สำเร็จลงได้ หลังจากนั้นยังเป็นการสร้างความรู้สึกรื่นเริง ต่อผลงานศิลปะอีกด้วย เช่น เมื่อเด็กเขียนภาพชีวิตในบ้าน เด็กจะเลือกแง่มุมต่าง ๆ ที่สนใจสร้างสรรค์ด้วยสีให้เกิดเป็นรูปทรงต่าง ๆ ขึ้นบนกระดาษ เด็กจะมีความสุขสนุกสนานในขณะที่ปฏิบัติงาน และเมื่อภาพเขียนชิ้นนั้นสำเร็จลง เขาก็จะภาคภูมิใจกับงานที่เกิดขึ้นด้วยความสามารถของตนเอง หลังจากนั้นเด็กก็จะได้ชื่นชมความสวยงามของภาพเขียนชิ้นนั้นอีกด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมวิราช, 2538 : 663)

นอกจากนี้นักการศึกษาได้อธิบายว่าศิลปะช่วยให้เด็กได้พัฒนาในด้านอื่นๆ ดังนี้

1. ศิลปะพัฒนาพฤติกรรมในการทำงาน เด็กจะเกิดความคล่องตัวในการคิดและจะแสดงออก ความชำนาญในการสร้างสรรค์หรือสมรรถภาพในการแสดงออกนี้ เป็นสิ่งท้าทายให้เด็กเกิดความกระหายในการทำงานศิลปะต่อไปอีก
2. ศิลปะพัฒนาบุคลิกภาพ การเรียนโดยได้ลงมือปฏิบัติ ทำให้เกิดความเคยชินจนกลายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องทำให้เด็กรักการทำงานและขยันหมั่นเพียร
3. ศิลปะพัฒนาพลังของการแสดงออกทางด้านอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ และการสร้างสรรค์
4. ศิลปะพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองเพราะผลงานทางศิลปะจะทำให้เด็กมีความภูมิใจเพราะเมื่อเด็กเกิดความภูมิใจในตนเอง และทำงานด้วยความสำเร็จอยู่เสมอ จะทำให้บุคคลนี้เกิดความมั่นใจในตนเองมากขึ้น
5. ศิลปะพัฒนาให้คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น การสร้างสรรค์จึงเป็นการลองผิดลองถูก และต้องแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลาจนกว่างานจะสำเร็จ
6. ศิลปะพัฒนาพฤติกรรมทางด้านสังคม ทำให้มีจิตพิสัยดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ต่อกันมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรัชญาหรือและหาข้อสรุปร่วมกัน (สุกสี ศรีสุคนธ์, 2542 : 5-6)

ความสำคัญของศิลปะในอีกทางหนึ่งคือการใช้ศิลปะมาบำบัด (Art Therapy) คือการใช้กิจกรรมทางศิลปะเพื่อวินิจฉัยหาข้อบกพร่อง ความผิดปกติบางประการของกระบวนการทางจิตใจ และเพื่อใช้กิจกรรมทางศิลปะที่เหมาะสม ช่วยในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพให้ดีขึ้น ศิลปะบำบัดมีประโยชน์ในด้านการพัฒนาอารมณ์ สติปัญญา สมาธิ ความคิด สร้างสรรค์ รวมถึงการช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก และการประสานงานเคลื่อนไหวของร่างกาย นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการสื่อสาร และเสริมสร้างทักษะสังคมด้วย นับเป็นทางเลือกในการดูแลรักษาในรูปแบบหนึ่งซึ่งช่วยเสริมการดูแลรักษาโดยวิธีอื่นๆ เพื่อลดปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม เสริมสร้างศักยภาพในด้านต่างๆ ของกลุ่มเด็กพิเศษกลุ่มต่างๆ รวมถึงเด็กที่มีปัญหาด้านอารมณ์ หรือปัญหาด้านพฤติกรรม ศิลปะ คือหนทางแห่งการปลดปล่อยอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ตามความต้องการของแต่ละคน เด็กก็เช่นกัน พวกเขาต้องการสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของเขาอย่างมีความสุข พวกเขาต้องการโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพ ของตัวเองในด้านการเรียนการเล่น และการแสดงออกต่างๆ การประเมินผลการดูแลรักษา ด้วยศิลปะบำบัด เน้นที่กระบวนการ และกิจกรรมทางศิลปะแต่ไม่ได้เน้นที่ผลงานทางศิลปะ ซึ่งศิลปะสามารถพัฒนาในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ศิลปะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ คือ ลักษณะของความคิดที่มีหลายมิติ หลายมุมมอง หลายทิศทาง สามารถคิดได้กว้างไกลไร้กรอบ ไร้ขอบเขต ประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม ความคล่องแคล่ว ความยืดหยุ่น และความละเอียดลออ นำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่และบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ ที่ได้มาจากประสบการณ์เดิม เชื่อมโยงกับสถานการณ์ใหม่ สร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ และเกิดนวัตกรรมตามมา

2. ศิลปะสามารถช่วยเพิ่มองค์ประกอบต่างๆ ของความคิดสร้างสรรค์ทั้ง 4 ด้าน

2.1 ความคิดริเริ่ม (Originality) ช่วยให้มีความคิดแปลกใหม่เกิดการนำความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและ ประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่

2.2 ความคล่องแคล่ว (Fluency) ช่วยให้มีความคิดที่ไม่ซ้ำในเรื่องเดิม ไม่หมกมุ่นคิดวอกวน สามารถคิดได้รวดเร็ว นำมาซึ่งการพูดที่คล่องแคล่ว และการกระทำที่รวดเร็ว

2.3 ความยืดหยุ่น (Flexibility) ช่วยให้เกิดได้หลากหลายมุมมองไม่ซ้ำรูปแบบหรือกรอบคิดแบบเดิมไม่ยึดติด สามารถเห็นประโยชน์ของสิ่งของอย่างหนึ่งว่ามีอะไรบ้างได้หลายอย่าง

2.4 ความละเอียดลออ (Elaboration) ช่วยให้มีคามพิถีพิถันในการตกแต่งรายละเอียด ช่างสังเกตในสิ่งที่คนอื่นไม่เห็น หรือมองข้าม

3. ศิลปะพัฒนาอารมณ์

การนำศิลปะใช้ในการพัฒนาอารมณ์ จะช่วยให้ผู้ที่มีปัญหาด้านอารมณ์ และจิตใจ ได้ระบายปัญหา ความคับข้องใจ ความรู้สึกที่ซ่อนเร้นในใจ ผ่านออกมาทางงานศิลปะ ระบายอารมณ์ออกมาในหนทางที่สร้างสรรค์ผ่านการวาดรูป ระบายสี การปั้น และกระบวนการอื่นๆ ทางศิลปะ ช่วยให้รู้สึกผ่อนคลายลดความขุ่นมัวในจิตใจ สามารถยับยั้งและควบคุมได้ดีขึ้น มีสมาธิ ลดความตึงเครียด และความวิตกกังวลลงได้ในที่สุด

4. ศิลปะเสริมสร้างทักษะทางสังคม

ศิลปะช่วยให้เรียนรู้ทักษะสังคมผ่านการทำกิจกรรมศิลปะร่วมกันเป็นกลุ่มรู้จัก รอคอย ผลัดกันทำ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังเรียนรู้ที่จะแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการของตนเอง และการเข้าใจผู้อื่น โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อ

5. ศิลปะพัฒนากล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหว

ศิลปะตอบสนองในการเคลื่อนไหวของร่างกายอย่างอิสระ และเป็นธรรมชาติตามระดับพัฒนาการของกล้ามเนื้อ และการประสานงานของการเคลื่อนไหวของร่างกายสามารถ ควบคุมการเคลื่อนไหวอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบจนบรรลุเป้าหมายในงานที่ได้กำหนดไว้ได้ (ผดุง อารยะวิญญู, 2546 : 28)

2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อสร้างสมาธิให้เด็กปฐมวัย

ทฤษฎีพัฒนาการของ อิริคสัน (Erik Erikson) กล่าวว่า เด็กอายุ 3-6 ขวบ เป็นระยะที่เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Originality) ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการคิดและทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเสรีจะทำให้เด็กพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในทางตรงกันข้ามถ้าหากเด็กถูกจำกัด ควบคุมการคิดและกระทำโดยการห้ามปรามหรือถูกดำเนินคดี เมื่อทำไม่ถูกใจผู้ใหญ่ เด็กจะรู้สึกผิดและไม่กล้าที่จะคิดทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งจะมีผลเสียต่อพัฒนาการในขั้นต่อไป (เพียงจิต โรจน์ศุภรัตน์, 2531 : 3 อ้างจาก Richard and Norman, 1977 : 199)

ปีเตอร์สัน (Peterson, 1958 : อ้างถึงใน ดวงพร พิทักษ์วงศ์, 2546 : 25) กล่าวว่า เด็กทุกคนมีขีดขั้นความสามารถของความคิดสร้างสรรค์ในด้านศิลปะแตกต่างกัน เด็กในแต่ละคนก็สามารถที่จะปรับปรุงและพัฒนาขึ้นได้ภายในขอบเขตและความสามารถของตน เช่นเดียวกัน นอกจากนี้เขายังได้กล่าวอีกตอนหนึ่งว่า เด็กอนุบาลมีความคิดสร้างสรรค์และ

ต้องการที่จะแสดงออกทั้งด้านความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ ศิลปะเป็นแนวทางหนึ่งในการแสดงออกของเด็ก ซึ่งเด็กต้องการโอกาสที่จะได้แสดงออก อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึก และความเข้าใจ รวมทั้งบุคลิกภาพและความเป็นอิสระของเด็กออกมาได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มาจากประสบการณ์และจินตนาการ

การสอนศิลปะตามแนวคิดใหม่ที่ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดและจินตนาการ เพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ครูจำเป็นต้องส่งเสริมให้เด็กทุกคนแสดงออกอย่างเสรี มีโอกาสค้นคว้ากับวัสดุงานชนิดอย่างกว้างขวางมากที่สุด โดยไม่มีการใช้อำนาจใด ๆ บังคับมิฉะนั้นแล้วความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ย่อมไม่เกิดขึ้น (เลิศ อานันทนนะ, 2535 : 44)

กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสนใจ ความสามารถ และสอดคล้องกับหลักพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างดี กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ไม่เพียงส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาและการผ่อนคลายความเครียดทางอารมณ์เท่านั้น แต่ยังส่งเสริมความคิดอิสระ ทิศจินตนาการ ฝึกรู้จักทำงานด้วยตนเอง และฝึกการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ทั้งความคิดและการกระทำ ซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นงานศิลปะที่นำไปสู่การเรียนรู้ อ่านเขียนอย่างสร้างสรรค์ต่อไป กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ได้แก่ การวาดภาพ การพิมพ์ การฉีกปะ การตัดปะ การปั้น และการประดิษฐ์เศษวัสดุ

เลิศ อานันทนนะ (2535 : 30) กล่าวว่า ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าทุกวิชาย่อมมีความสำคัญเท่าเทียมกันในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่เป็นวิชาที่มีบทบาทด้านพัฒนาบุคลิกภาพและสังคม

เยาวพา เดชะคุปต์ (2528 : 97) กล่าวว่า กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการทดลองค้นคว้า และสามารถสื่อสารสิ่งที่เขาได้ทดลองกับผู้อื่น และยังสามารถมีโอกาสด้านการอ่านเขียน นอกจากนี้ยังมีโอกาสพัฒนาด้านสังคม เช่น การแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ หมุนเวียนกันรับผิดชอบในการใช้และเก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ

เลิศ อานันทนนะ (2535 : 63-66) ได้กล่าวไว้ใน “ศิลปะในโลกของเด็ก” ว่า โดยทั่วไปการแสดงออกทางศิลปะของบรรดาเด็กๆ แบ่งออกเป็นลักษณะสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. การแสดงออกจากโลกภายในตัวของเด็ก ได้แก่การแสดงออกทางศิลปะที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจของเด็กเอง ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูภายในบรรยากาศที่มีเสรีภาพ โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการแสดงออกอย่างอิสระกว้างขวาง เด็กเหล่านี้จะแสดงออกอย่างเสรี ตามระดับความสามารถและพื้นฐานประสบการณ์ของเด็ก

การแสดงออกทางศิลปะจากโลกภายในของเด็กนี้ จะทรงคุณค่าทางศิลปะ และความคิดสร้างสรรค์นักจิตวิทยาเชื่อว่าการแสดงออกที่เสริมสร้างความสมดุลทางอารมณ์ หรือสมาธิของเด็กได้เป็นอย่างดีคือ ศิลปะสร้างสรรค์

2. การแสดงออกจากโลกภายนอกของเด็ก ได้แก่ การแสดงออกทางศิลปะ ที่คำนึงถึงลักษณะเหมือนของจริง โดยการแสดงออกให้เห็นสรรพสิ่งภายนอกหรือสิ่งที่ปะทะ สายตาของเด็กโดยตรง เช่น การเขียนภาพคนเหมือนของจริง

การแสดงออกทางศิลปะจากโลกภายนอกเหมือนกับวิธีสอนศิลปะของครู ศิลปะรุ่นเก่า เด็กได้แสดงออกคล้ายกัน เพราะเลียนแบบมาจากของจริงเหมือนกัน ดังนั้น กิจกรรมทางศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย จึงควรจัดกิจกรรมเน้นไปในเรื่องของการแสดงออกจากโลกภายในของเด็ก มากกว่าการแสดงออกจากโลกภายนอก

ผดุง อารยะวิญญู (2546 : 21) กล่าวว่าศิลปะได้ถูกนำมาใช้ในการบำบัดรักษา คนไข้โรคจิตโรคประสาทกันมากและใช้กันมานาน โดยเฉพาะในต่างประเทศ เช่น การวาด ภาพ การปั้น แกะสลัก การทำงานช่างไม้ การเย็บปักถักร้อย การร้องรำและดนตรี สำหรับในประเทศไทยมักเน้นกันในเรื่อง กิจกรรมบำบัดหรืออาชีพบำบัด เช่นการทอผ้า ทอเสื่อ การปั้น ดินน้ำมัน ปูนปลาสเตอร์ และการเกษตร เช่น ปลูกต้นไม้ ทำสวนครัว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ศิลปะที่กล่าวมาข้างต้น มักไม่ค่อยได้ใช้โดยตรงด้วยช่องว่างระหว่างศิลปินและประชาชน ทั่วไปยังมีมากประชาชนมักรู้สึกว่าศิลปินอยู่คนละโลกกับตน หรือไม่อาจ "เข้าถึง" ศิลปินได้ พัฒนาการของบุคลากรในด้านนี้จึงมีน้อยยิ่งไปกว่านั้นในโรงพยาบาลเองก็มักปรากฏว่า จิตแพทย์ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ถูกอบรมมา ในด้านศิลปะจึงเป็นเหตุให้ประเทศเราขาดผู้มีความสามารถในด้านศิลปะและดนตรีที่สามารถ เร่งเร้าให้คนไข้ตื่นตัว เมื่อผสมกับการรักษา ด้วยยา และการรักษาแบบอื่น ๆ ด้วย

การวาดภาพเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่วงการจิตเวชยอมรับว่าเป็นเครื่องแสดงออก ของการรับรู้ อารมณ์ความซับซ้อนใจ ความปรารถนา หรือจินตนาการและได้นำมาใช้ทั้งในแง่ การตรวจ และการรักษาอย่างกว้างขวาง งานศิลปะในด้าน การวาดภาพ การระบายสี การ แกะสลัก จึงถูกนำมาพิจารณาใช้ในแง่ของการวินิจฉัย และการทำนายโรค ตลอดจนการเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด และสภาพของคนไข้ มากกว่าที่จะพิจารณาผลงานของคนไข้ในเชิง สมรรถภาพด้านศิลปะอย่างไร ก็ตามการนำเอาศิลปะ มาใช้เป็นงานอดิเรกเพื่อความเพลิดเพลิน นั้นชาวบ้านคนไทยยังมองไม่เห็นคุณค่า มักจะมองเห็นการร้องรำทำเพลง จิตเขียนเป็นเรื่อง เหลวไหลเสเพล ไม่เอาถ่านหรือเมื่อพูดถึงศิลปิน ก็มักเกิดภาพพจน์ในทางติดเหล้า ติดฝิ่น เจ้าอารมณ์ ทั้งนี้ก็เป็นเรื่องของค่านิยมจึงเป็นเหตุให้วงการจิตเวชไทยเองก็ขาดแคลนศิลปินที่จะ ไปร่วมในทีมรักษาคคนไข้ ในโรงพยาบาล บางแห่งแม้จะมีตำแหน่งครูอุตสาหกรรมบำบัด

ก็มักจะปรากฏว่าไม่มีนาฏศิลป์หรือช่างศิลป์คนใดอยากมาอยู่กับคนไข้โรคจิต การศึกษาภาพวาดในวงการจิตเวชของไทยนั้นมักใช้กับเด็กมากกว่าผู้ใหญ่ โดยให้เด็กวาดภาพอย่างเสรี ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสภาพจิตเด็ก

นอกจากนี้ก็ให้เด็กวาดภาพคน เพื่อทดสอบเขาวนั้ปัญญาตามแบบการทดสอบเขาวนั้ปัญญาของกู๊ดอิน์ฟ (Goodenough, 1971 : อ้างถึงใน ผดุง อารยะวิญญู, 2546 : 21) ซึ่งเป็นผู้ศึกษาหามาตรฐานของเด็กแต่ละอายุว่ามีลักษณะภาพที่เขียนเป็นอย่างไร การวาดภาพ "คนบ้าน ต้นไม้" ของเด็กยังแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดตลอด เจตคติต่างๆที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของเด็กด้วย จิตแพทย์จึงมักนำเอาภาพวาดดังกล่าวมาประกอบการวินิจฉัยและการสังเกต เพื่อเข้าใจถึงการรับรู้ของเด็กที่แสดงออกมาในภาพวาด การเจริญเติบโตมาในครอบครัวที่อบอุ่นเป็นสุข และเป็น ที่รักของครอบครัว มักปรากฏว่าภาพวาดมีลักษณะน่าอยู่ร่มรื่น ต้นไม้สดชื่น ออกงามแผ่กิ่งก้านสาขา เป็นต้น

เคยมีผู้ทดลองให้เด็กยากจนและเด็กที่อยู่ในครอบครัวร่ำรวย วาดภาพเหรียญบาททำให้ใกล้ความเป็นจริงที่สุด จากการวัดเส้นผ่าศูนย์กลางของภาพวาด ปรากฏว่าเด็กยากจนจะวาดภาพโต กว่าของจริง แต่เด็กที่ร่ำรวยมักเขียนภาพเล็กกว่าของจริง การวาดภาพความฝันก็แสดงให้เห็นถึงความปรารถนา ความวิตกกังวล ความหวาดกลัวในจิตใจได้สำนึก

การคิดสร้างสรรค์จากงานศิลปะ โดยให้เด็กแสดงออกทุกอย่างอย่างอิสระ ทำให้เด็กมีการพัฒนาการทางศิลปะได้ดีขึ้นซึ่งอาจจะเริ่มจากการขีดเขียน เริ่มขีดเขียน และการวาดของจริง ดังนั้นการเริ่มต้นของเด็กที่มีพรสวรรค์ทางศิลปะก็จะเกิดจากความชอบ รัก ในการทำกิจกรรมทางด้านศิลปะ นอกจากจะเกิดขึ้นกับตัวเด็กแล้ว ผู้ที่ต้องคอยดูแล ให้การสนับสนุน เช่น ผู้ปกครอง ครู ก็ต้องให้ความสนใจใส่กับลูกน้อยด้วย (ผดุง อารยะวิญญู, 2546 : 23)

เนลสัน และคนอื่นๆ (Nelson et al., 1998 อ้างถึงใน เพ็ญศรี ชูวิเชียร, 2549 : 51) กล่าวว่า การที่วงการศึกษามุ่งเน้นพัฒนาการด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญก็ควรที่จะคำนึงถึงประเด็นที่นักวิจัยพบรายงาน นักการศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญที่ว่าประสบการณ์ศิลปะ เช่น การวาดของเด็กดีเป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทางพุทธิปัญญา

วอลดอร์ฟ (Waldorf, 1972 อ้างถึงใน พร พันธุ์โอสถ, 2543 : 16) กล่าวว่า ศิลปะจะสามารถพัฒนาเด็กได้ดี ก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับความต้องการและขั้นตอนการพัฒนาการตามวัยของเด็ก ศิลปะสำหรับเด็กเล็กจึงมีวิธีการเรียนการสอนที่ต่างจากศิลปะของเด็กโตและผู้ใหญ่ โดยปกติภาพวาดของเด็กเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา ไม่หยุดนิ่ง และเด็กใส่ใจกับภาพที่เกิดขึ้นภายในใจตนมากกว่าภาพที่ปรากฏในกระดาษตรงหน้า ด้วยภาพในใจเป็นภาพที่เกิดจากพลังจินตนาการและมีความงดงามที่สุดเทียบเท่ากับสิ่งที่เด็กกำลังคิดอยู่

เพราะฉะนั้นกระบวนการที่เด็กวาดภาพจึงเป็นการที่เด็กใช้พลังจินตนาการของตนสร้างสรรค์งานขึ้นมา

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ความสำคัญของศิลปะจึงถูกกำหนดไว้เป็นกิจกรรมหนึ่งในตารางประจำวันของเด็กปฐมวัย

2.3 ประเภทของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

พิรพงษ์ กุลพิศาล (2545 : 38) ได้กล่าวถึง ประเภทของกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กว่าเป็นกิจกรรมที่ใช้ความรู้สึกร่วมกับวัสดุและเทคนิควิธีต่างๆ เพื่อผลิตเป็นผลงานออกมา ดังนั้นการจัดประเภทของกิจกรรมทางศิลปะควรแบ่งตามลักษณะของผลงานที่เด็กสร้างสรรค์เป็นหลัก ได้แก่

2.3.1. กิจกรรมศิลปะ 2 มิติ หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งให้เด็กสร้างสรรค์ภาพ บนระนาบผิววัสดุที่แบนๆ เช่น กระจก กระดาษ ผ้า ผงแป้ง พื้นทราย พื้นดิน ฯลฯ โดยใช้กลวิธีวาดเส้น ระบายสี พิมพ์หรือกดประทับให้เป็นสี ประติดด้วยกระดาษสี หรือเศษวัสดุต่างๆ ฯลฯ กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การวาดภาพด้วยนิ้วมือหรือมือ การพิมพ์ภาพด้วยเศษวัสดุต่างๆ การวาดภาพเส้นด้วยดินสอสีเทียน การระบายสีด้วยสีเทียน สีฝุ่น สีโปสเตอร์ สีน้ำ เป็นต้น ผลงานศิลปะประเภทนี้ดูแล้วแบนราบ มีเฉพาะมิติกว้าง – ยาว

2.3.2. กิจกรรมศิลปะ 3 มิติ หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งให้เด็กสร้างสรรค์ภาพ ให้มีลักษณะลอยตัว นูน หรือเว้าลงไปในพื้นที่ โดยใช้วัสดุและกลวิธีต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัสดุ นั้นๆ เช่น การปั้นทราย ดินเหนียว กระดาษ แป้งโด หรือการประกอบวัสดุต่างๆ เข้าด้วยกัน กลวิธีที่จะให้เด็กทำกิจกรรมประเภทนี้ต้องไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ง่ายและไม่เสี่ยงต่ออันตราย เช่น วัสดุที่จะนำมาประกอบเข้าด้วยกันควรเป็นประเภทกล่องกระดาษ เมล็ดพืช ลูกบิด เศษไม้ ใบไม้ โดยใช้กาวที่ติดง่าย เป็นต้น

2.3.3 กิจกรรมศิลปะผสมผสาน 2 มิติ 3 มิติ หมายถึง กิจกรรมที่让孩子สร้างสรรค์ภาพโดยใช้วัสดุ และกลวิธีทางกิจกรรมศิลปะ 2 มิติ และ 3 มิติ รวมเข้าด้วยกัน เช่น ให้เด็กใช้สีโปสเตอร์ระบายรูปปั้นดินเหนียว หรือแป้งโดที่แห้งแล้ว ให้เด็กระบายสีหรือฉีกกระดาษสี (ที่ตัดหรือฉีกเป็นรูปต่างๆ) ตกแต่งกล่องกระดาษ ตกแต่งไข่ ตกแต่งขวดนมหรือกระป๋องน้ำอัดลม ฯลฯ

ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล (2533 : 51) ได้แบ่งกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมสำหรับเด็กเป็น 5 สาขาใหญ่ๆ คือ

1. กิจกรรมวาดเส้น (Drawing) การวาดเส้นเป็นภาพที่เกิดจากการขีดเขียนวัสดุบางชนิดลงบนกระดาษ โดยแสดงลักษณะเป็นเส้น

2. กิจกรรมระบายสี (Painting) เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางกล้ามเนื้อ มือกับสายตา มีสีชนิดต่างๆ พู่กันเป็นอุปกรณ์
3. กิจกรรมภาพพิมพ์ (Print making) กรรมวิธีทางภาพพิมพ์มีหลายวิธี แต่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กเล็กๆ คือ การพิมพ์จากแม่พิมพ์ปูน ใช้สีทาด้านหลังของวัสดุแล้วนำมาประทับลงบนกระดาษ
4. กิจกรรมประติมากรรม (Sculpture) ที่เหมาะสมกับเด็กเล็กๆ ก็คงจะเป็นงานดินต่างๆ นอกนั้นก็ยังมีบ้างแต่ไม่เด่นชัดนัก เช่น การประกอบกล่องกระดาษ ตกแต่งขวดน้ำ ขวดนม กระจังน้ำอัดลม ฯลฯ
5. กิจกรรมประดิษฐ์ตกแต่ง (Crafts) หมายถึง กิจกรรมที่ครอบคลุมและกว้างขวางมาก เช่น การทำภาพปะติด ทำหน้ากาก หุ่น การถักทอไหมพรมด้วยนิ้วมืออย่างง่ายๆ ฯลฯ

การให้เด็กๆ ได้แสดงออกด้วยการวาดรูป ระบายสี ต่อเติมเสริมแต่ง ประดิษฐ์ ล้วนเป็นการทำให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ความพยายาม การรู้จักการรอคอย ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะส่งผลดีต่อตัวของเด็กทั้งสิ้น

2.4 ลักษณะกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย

เลิศ อานันทนนะ (2535 : 63-66) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรคำนึงในการจัดกิจกรรมศิลปะให้กับเด็กปฐมวัยไว้ดังต่อไปนี้

2.4.1. มีคุณค่าแก่เด็ก

การจัดกิจกรรมทางศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย ต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่ให้คุณค่าแก่เด็กทั้ง 4 ด้านดังนี้

2.4.1.1 คุณค่าทางด้านร่างกาย ต้องเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางกายของเด็กปฐมวัย โดยเน้นการทำงานของกล้ามเนื้อใหญ่กับกล้ามเนื้อเล็กให้สัมพันธ์กัน เพื่อเป็นรากฐานในการรู้จักบังคับการใช้มือในอนาคต

2.4.1.2 คุณค่าทางด้านอารมณ์ ต้องเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก เด็กรู้สึกสนุกสนาน ปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสุข เพลิดเพลิน มีสมาธิ และมีความรู้สึกอิสระในการทำงาน

2.4.1.3 คุณค่าทางสังคม ต้องเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.3.1.4 คุณค่าทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แก่เด็ก

2.4.2. สร้างพัฒนาการให้เด็กครบทุกด้าน

ภายหลังจากเด็กทำงานศิลปะ ผลงานของเด็กจะเป็นรูปธรรมที่สื่อให้เห็นบุคลิกภาพ และพัฒนาการของเด็กศิลปะสร้างสรรค์ที่สมควรช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีขึ้นในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

2.4.2.1 พัฒนาการทางกาย เด็กสามารถควบคุมมือให้วาดได้ตามต้อง วาดได้ใกล้เคียงกับแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับอวัยวะอื่นทำได้ดี ลากเส้นตรงได้ตรง วาดวงกลมได้กลม การลากเส้นมั่นคง เส้นสม่ำเสมอ ได้สัดส่วน ใช้เครื่องมือได้คล่อง ไม่ค่อยมีรอยลบ เส้นซ้ำ เส้นขยุกขยิก ควบคุมเส้น สี ได้ดี

2.4.2.2 พัฒนาการทางอารมณ์ เด็กที่มีพัฒนาการปกติจะทำงานจนสำเร็จและจะพอใจหากผลงานนั้นมีผลสะท้อน เช่น มีคนมาดู มาถาม หรือครูตรวจให้คะแนน ยินดีวาดหรือทำงานโดยสมัครใจ ไม่ต้องการข้อบังคับ คะแนน การลงโทษ หรือรางวัล เด็กอารมณ์ไม่ปกติจะไม่สามารถทำงานที่มีระเบียบวิธีขั้นตอนและความละเอียดลออ การลากเส้นไม่มีทิศทาง จุดหมายแน่นอน ผลงานไม่เสร็จหรือขำทิ้ง นึกทิ้ง

2.4.2.3 พัฒนาการทางสังคม ผลงานศิลปะเด็กจะแสดงให้เห็นพื้นฐานและพัฒนาการทางสังคมว่าเขามีความสัมพันธ์กับใครทั้งด้านความคิดและประสบการณ์มากนักน้อยเพียงใด

2.4.2.4 พัฒนาการทางสติปัญญา การที่เด็กมีโอกาสทำงานศิลปะเป็นโอกาสที่เด็กได้ฝึกฝนและใช้สติปัญญาอย่างครบวงจร หรือบูรณาการลักษณะทางสติปัญญาของเด็กออกมาเป็นผลงานทางศิลปะ

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่ากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มีคุณค่าช่วยเสริมสร้างพัฒนาการในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้กับเด็กปฐมวัย

2.5 หลักการสอนและการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อสร้างสมาธิให้กับเด็กปฐมวัย

การสอนศิลปะถ้าจะสอนให้ดีและประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ความเข้าใจในตัวเด็ก ดังที่ เลิศ อานันตะ (2535 : 15) ได้กล่าวไว้ว่า การสอนด้วย “ความรัก” เป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่า “ความรู้” หรือ “ความสามารถ” ใดๆ ทั้งสิ้น เพราะถ้าครูสามารถทำให้นักเรียนเกิดความรักในศิลปะได้แล้ว ความอยากรู้ อยากเห็น และอยากจะทำแสดงออกก็จะเกิดขึ้น กิจกรรมการเรียนการสอนที่เคยคิดว่าเป็นเรื่องยุ่งยากก็จะกลายเป็นเรื่องง่ายอย่างไม่คาดฝัน

แต่ความรักเพียงอย่างเดียวเท่านั้นยังไม่พอ การสอนที่ดีจะต้องประกอบด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น และเปลี่ยนแปลงได้ โดยครูไม่ยึดมั่นอยู่กับวิธีสอนใดวิธีหนึ่งอย่างชนิดตายตัวไม่ว่าครูจะเลือกสอนด้วยวิธีใดๆ สิ่งที่ครูควรคำนึงถึงอยู่เสมอมี 3 ประการ ดังนี้

1. จัดกิจกรรมในลักษณะที่ง่ายๆ
2. สร้างบรรยากาศให้สนุกสนาน
3. ใช้คำช่วยและท่าท่าย

ในการจัดกิจกรรมศิลปะที่ดี ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี ไม่ยึดติดกับผลงานสำเร็จรูปเท่านั้น

วิธีสอนแบบเรียนปนเล่น เป็นวิธีที่เหมาะสมกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณสมบัติด้านต่างๆของเด็ก กิจกรรมเรียนปนเล่นนี้มีหลายรูปแบบ และวิธีการแสดงออกมากมาย ที่ผู้ใหญ่จะเลือกพิจารณาให้เหมาะสมกับโอกาสและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของแต่ละคน โดยคำนึงถึงหลักการต่อไปนี้

1. มีลักษณะง่ายๆ
2. มีบรรยากาศที่ช่วยและท่าท่าย
3. มีวินัยในตนเอง
4. มีความปลอดภัย

อย่าสอนเด็กให้เป็นทาสของรางวัล ทั้งนี้เพราะสภาพจิตใจของเด็กถูกบีบคั้นกดดันอย่างรุนแรงจากการมุ่งประกวดแข่งขันชิงรางวัล เด็กจะไม่ถูกสอนให้เรียนรู้ถึงคุณค่าของศิลปะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากหลงชื่นชมยินดีกับสิ่งตอบแทนที่ถูกลูกโลกน้ขึ้น และความรู้สึกอยากได้รางวัล มักจะเป็นความต้องการของผู้ใหญ่มากกว่าเป็นความต้องการของฝ่ายเด็ก

ในการสอนศิลปะสร้างสรรค์ควรใช้วิธีต่างๆดังต่อไปนี้

1. เปิดโอกาสให้เด็กๆทุกคนแสดงออกอย่างอิสระเสรี
2. ฝึกหัดให้รู้จักเรียนรู้ในการวางแผนงานและการแก้ไขปัญหา
3. ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกในหลายๆรูปแบบ โดยคำนึงถึงวิธีสอนแบบเรียน

ปนเล่นมาใช้ให้เหมาะสม

4. สนับสนุนให้เรียนรู้ถึงคุณค่าของความงาม และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้วยการนำชมนิทรรศการทางศิลปะในโอกาสต่างๆ

การจงใจเป็นสิ่งจำเป็นในการสอนศิลปะเด็กเล็กๆ ดังที่ ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล (2532 : 1-2) กล่าวไว้ว่า ไม่ยากไม่ง่าย ถ้าเข้าใจสอน ไม่ว่าผู้สอนจะเตรียมการสอนไว้อย่างดี แต่ในระหว่างที่สอนสิ่งที่จะขาดเสียมิได้ คือ การจงใจ ไม่ว่าจะเป็นการเล่า

นิทานให้ฟัง การฉายวิดีโอให้ดู การพาไปดูของจริง การให้เด็กใช้อุปกรณ์แปลกๆใหม่ๆ การแสดงท่าทางประกอบการสอน ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ต้องนำมาใช้ทั้งสิ้น เพราะสิ่งเร้าสำหรับเด็กเล็กมี 4 ประการคือ ประสบการณ์จริง สื่อประกอบการสอน การพูดคุย และวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานศิลปะ

ฮิลเดอแบรนต์ (Hilderbrand, 1975 อ้างถึงใน สุวรรณ ก้อนทอง, 2547 : 17)

กล่าวถึงแนวการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะไว้ 10 ข้อ

1. เน้นกระบวนการทำงานของเด็ก
2. สนับสนุนการแสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์ โดยหลีกเลี่ยงการให้เด็กลอกเลียนแบบหรือวาดภาพระบายสีจากภาพในสมุดภาพ เพราะทำให้เด็กไม่ได้ใช้ความคิดอิสระ
3. ชื่นชมในผลงานและความก้าวหน้าของเด็ก
4. วางแผนและเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็กให้พร้อม
5. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เด็กสามารถหยิบง่ายและสะดวกในการใช้
6. หลีกเลี่ยงคำถามที่ว่า “กำลังทำอะไรอยู่” หรือ “เดาสิ่งที่เด็กทำคืออะไร”
7. ฝึกฝนและแนะนำให้เด็กได้ลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง รู้จักการแสดงออก

และมีทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมตามวุฒิภาวะของเด็กด้วย

8. ให้คิดว่ากิจกรรมทางศิลปะมีความสำคัญเช่นเดียวกับการจัดประสบการณ์ในการเขียน และการอ่าน
9. ให้ความรู้ในด้านศิลปะ เช่น เรื่องสี ขนาด และรูปร่างของภาพ
10. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจจุดมุ่งหมาย และแนวทางในการส่งเสริม

ความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะแก่เด็ก

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2535 : 192) กล่าวถึงหลักการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

ทางศิลปะไว้ดังต่อไปนี้

1. วางแผนล่วงหน้าตลอดเทอมว่าแต่ละสัปดาห์จะให้เด็กทำกิจกรรมอะไร ตามลำดับความยากง่ายของกลวิธีทำงานและความรู้ โดยกำหนดจุดประสงค์และวิธีประเมินผลไว้ด้วยยิ่งดี
2. จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สภาพห้องเรียนและวิธีสอนให้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้
3. จะต้องจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทางศิลปะให้ได้ทุกวัน โดยผู้สอนต้องเตรียมอุปกรณ์ที่เด็กต้องการใช้ให้พร้อม
4. ระหว่างที่让孩子ทำกิจกรรมควรระลึกอยู่เสมอว่า

4.1 กิจกรรมที่จัดให้เปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนเพียงพอหรือไม่

4.2 หลักเลียงกิจกรรมที่ให้เด็กต้องทำแล้วมีผลงานเหมือนกันทั้งห้องให้จำไว้เสมอว่า “การทำงานศิลปะ คือการแสดงออกทางการรับรู้เฉพาะตน” และอย่าสอนหลักหรือทฤษฎีทางศิลปะใดๆ ทั้งสิ้น

4.3 ให้โอกาสเด็กได้ทำงานเป็นกลุ่มเพื่อฝึกประสบการณ์ทางสังคมให้แก่เขา

4.4 หลักเลียงคำถามที่ว่า “กำลังทำอะไรอยู่” “นี่รูปอะไร” หรือเดาสิ่งที่เด็กทำคืออะไร

4.5 สนับสนุนการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ โดยหลักเลียงการทำตัวอย่างให้เด็กดู การให้เด็กลอกเลียนแบบและวาดภาพระบายสีจากสมุดวาดภาพ

4.6 ให้ความสำคัญในกระบวนการทำงานของเด็กมากกว่าคำนึงถึงผลงานของเด็ก

5. ครูควรแสดงความชื่นชมต่อผลงานความก้าวหน้าของเด็ก ควรใช้คำพูดที่ดูดีไปเพราะและกระตุ้นจินตนาการของเด็กะหว่างการทำงานเสมอ

6. ควรมีป้ายนิเทศหรือที่จัดแสดงผลงานศิลปะของห้องเรียนอย่างถาวร โดยสับเปลี่ยนแสดงผลงานของเด็กอยู่เป็นประจำ

7. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เช่น การออกนอกสถานที่ การสร้างสถานการณ์จำลอง การเล่าเรื่อง การให้ประสบการณ์ด้วยสื่อต่างๆ เป็นต้น

8. อธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางในการส่งเสริมในด้านความคิดสร้างสรรค์และสมาธิทางด้านศิลปะแก่เด็ก นอกจากนี้การให้ผู้ปกครองมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะขณะที่เด็กอยู่บ้านด้วย เช่น ได้กำหนดเรื่องเอาไว้ว่า สัปดาห์ต่อไปจะให้เด็กเขียนภาพเรื่อง “บ้านของฉัน” ก็ควรมีหนังสือหรือบันทึกสั้นๆ ให้ผู้ปกครองได้ช่วยกระตุ้นจินตนาการเกี่ยวกับเรื่องนี้ระหว่างเด็กอยู่ที่บ้านให้ด้วย เมื่อถึงเวลาทำงานจริงๆ ตามวันที่กำหนด เด็กจะทำงานด้วยจินตนาการอันกว้างไกลและสมบูรณ์ขึ้น

9. การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนผู้สอนต้องรู้ทางศิลปะอย่างแท้จริง มิฉะนั้นจะทำให้การเรียนการสอนศิลปะกลายเป็น

เครื่องมือเสริมความรู้ด้านอื่นไปหมด แทนที่จะเป็นกิจกรรมที่มุ่งในการเตรียมความพร้อมทาง “ประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ” ให้แก่เด็กอย่างแท้จริง ซึ่งอาจพิจารณาได้จากลักษณะการ แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะได้กว้างๆ คือ

9.1 ความคิดสร้างสรรค์ทางด้านเส้น เป็นการสร้างสรรค์ที่ไม่ต้องการ สิ่งต่างๆ มาเป็นแบบ สิ่งที่เกิดจืดเขียน เขียนขึ้นมาจากการรับรู้ตามความคิดคำนึง หรือความ เข้าใจที่เกิดจากประสบการณ์ที่เด็กพอใจ

9.2 ความคิดสร้างสรรค์ทางด้านการใช้สีของเด็กเป็นประสบการณ์ เกี่ยวกับความงามที่เด็กได้สะสมไว้ แล้วแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยการเลือกสีอย่างรวดเร็ว จืดเขียนและระบายสีอย่างทันทีทันใดโดยไม่คำนึงถึงว่าจะเหมือนกับสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือไม่

9.3 ความคิดสร้างสรรค์ทางด้านการจัดภาพ เด็กจะแก้ปัญหาอย่าง ต่อเนื่องในการจัดภาพด้วยการจัดวางรูปทรงเล็กหรือใหญ่ บนหรือล่าง บริเวณว่างมากหรือน้อย ด้วยการจัดภาพให้มีความเหมาะสมมากกว่าการเลียนแบบ

9.4 ความคิดสร้างสรรค์จากประสบการณ์ เด็กแต่ละคนจะมี ประสบการณ์แตกต่างกัน เช่น ประสบการณ์ในการอ่าน ฟังหรือเห็น ดังนั้นเด็กเขียนภาพเด็กจะ คิดถึงสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น พ่อ แม่ สัตว์เลี้ยง ดวงอาทิตย์ ของเล่น ถนน ต้นไม้ แล้วนำมาเขียน เป็นภาพ ภาพที่เขียนนั้นอาจไม่สัมพันธ์กัน แต่สำหรับเด็กแล้วสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมี ความสัมพันธ์และมีความหมายกับเด็กมาก (ศุภศิริ ศรีสุคนธ์, 2542 : 65-67)

คิดส์และสคูล (Kids & School, 2552) ได้กล่าวว่า โดยพื้นฐานแล้วเด็กหญิง มีแนวโน้มที่จะมีพัฒนาการการเรื่องภาษา ความคิดความอ่านได้เร็วกว่าเด็กชาย อาจสังเกตเห็นได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นยังสังเกตได้อีกเช่นกันว่ามีแนวโน้มที่จะเรียนรู้ สิ่งต่างๆ ได้ดีกว่าเด็กชายเพราะมีสมาธิและยาวกว่า เพราะฉะนั้นเรื่องจืดๆเขียนๆแล้วก็อด จะบอกต่อไปไม่ได้ว่า เรื่องการเลือกใช้คำศัพท์ การสร้างรูปประโยค การสะกดคำของ เด็กหญิงก็ดูจะมีภษาศาสตร์ดีกว่าเด็กชายพอสมควรทีเดียว ในเรื่องทักษะการแก้ปัญหาที่เหมือนกัน ในวัยเดียวกับเด็กหญิงจะแก้ปัญหาได้ดีกว่า ไวกว่าและเป็นขั้นตอนมากกว่าเด็กชาย จะพบเห็น ได้บ่อยที่เด็กหญิงจะไม่ขอความช่วยเหลือในการแก้ปัญหาแต่จะพยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วย ตนเอง ส่วนเด็กชายมักจะมีควมสนใจสั้นกว่าเด็กหญิง ในเรื่องพัฒนาการกล้ามเนื้อของ เด็กชายก็ยังไม่แข็งแรงเท่าเพศหญิง เด็กชายจะไม่ค่อยชอบเขียนหนังสือ ไม่ชอบหยิบสีหยิบ ปากกา หรือดินสอขึ้นมาวาดรูป จืดเขียนสิ่งต่างๆ แต่ทักษะเหล่านี้สามารถฝึกหัดให้ดีขึ้นได้ โดยการอ่านหนังสือให้เขาฟัง หรือผลัดกัน เล่านิทาน ทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆเพื่อเป็น การฝึกให้เขามีความอดทนอดกลั้นและเสริมทักษะอื่นๆเข้าไป

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 58 – 59) ยังให้แนวคิดว่าการจัดกิจกรรมศิลปะให้แก่เด็กอนุบาล มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงหลายประการคือ

1. จะต้องจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะให้ได้ทุกวัน โดยผู้สอนต้องเตรียมอุปกรณ์ที่เด็กต้องการใช้ให้พร้อม เช่น สีเทียน สีน้ำ ดินน้ำมัน และเศษวัสดุต่างๆ ไว้ตามโต๊ะล่วงหน้า

2. ก่อนให้เด็กเข้าทำกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะ ควรใช้วิธีปล่อยให้เด็กเข้าทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบ ซึ่งอาจจะทำได้หลายๆวิธี เพื่อให้เด็กเข้ากลุ่มได้ เช่น ผู้สอนอาจถามว่า เมื่อเขานี้ใครรับประทานข้าวกับผักก็ให้เข้ากลุ่มเดียวกัน แล้วถามอย่างอื่นต่อไป จนเด็กเข้ากลุ่มเพื่อทำกิจกรรมได้หมด

3. การจัดโต๊ะกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะ ควรจัดให้เป็นโต๊ะรวม ที่เด็กควรจะสามารรถล้อมวงกันทำงานได้มีโอกาสนำใช้ของร่วมกัน เช่น โต๊ะสำหรับวาดภาพด้วยสีเทียน และโต๊ะสำหรับวาดภาพด้วยสีน้ำ เป็นต้น

4. ตลอดเวลาที่เด็กทำงานครูจะต้องเดินดูเด็ก เพื่อคอยเขียนชื่อหลังกระดาษ และคอยให้กำลังใจเด็ก แต่ไม่มีหน้าที่ไปชี้แนะว่าให้เด็กทำอะไร

6. หากเด็กทำเศษวัสดุหล่น ควรแนะนำให้เด็กเก็บเองทุกครั้ง

7. หากเด็กทำงานไม่ถูกต้อง ต้องไม่บอกให้เด็กแก้ไขอย่างไร ตรงไหนแต่จะใช้คำถามที่จะช่วยให้เด็กได้คิดหาคำตอบเอาเอง ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความภูมิใจและมีความมั่นคงในตนเอง

8. หากพบว่า เด็กคนหนึ่งคนใดชอบเล่นอยู่คนเดียว โดยไม่ยอมลุกให้ที่คนอื่นบ้าง ต้องให้คำแนะนำแก่เด็ก ให้รู้จักการแบ่งปันและแนะนำให้ทำกิจกรรมต่อไปในวันรุ่งขึ้น

9. เมื่อเด็กทำงานเสร็จควรตรวจผลงานเด็ก เพื่อดูพัฒนาการทางภาษาและจินตนาการกับความคิดสร้างสรรค์

10. ไม่ควรมองผลงานของเด็กด้วยความขบขัน แต่ต้องแสดงให้เห็นว่าผลงานเด็กตั้งใจทำนั้นมีค่าเสมอ

11. เมื่อใกล้จะหมดเวลาต้องให้เด็กเก็บของเข้าที่เองทุกครั้ง

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น สามารถจัดได้หลายกิจกรรมโดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการพัฒนาและความเหมาะสมกับวัยของเด็ก กิจกรรมศิลปะให้แก่เด็กจะต้องใช้เวลาเด็กปฏิบัติกิจกรรมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กมีอิสระในการทำกิจกรรมและได้พัฒนาอย่างกว้างขวาง การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำมาก่อนให้เกิดสมาธิ ส่งผลถึงจิตใจให้มีความสุขในการทำกิจกรรม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ในการสร้างสมาธิ

3.1 งานวิจัยในประเทศ

ศุภลักษณ์ ธนเกษพิศาล (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กกำพร้าอายุ 7 - 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านสถานภาพส่วนตัว พบว่าเด็กกำพร้าบางส่วนยังมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ และมีปัญหาด้านการอ่าน เขียน ส่วนการวางแผนเป้าหมายในอนาคตพบว่าเด็กกำพร้าต้องการประกอบอาชีพตำรวจ ทหาร มากที่สุด

2. ด้านการวาดภาพระบายสี พบว่า เด็กกำพร้าจะสามารถแสดงออกในด้านวาดภาพคน การจัดพื้นที่ และการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียดเป็นไปตามพัฒนาการทางศิลปะที่อยู่ในขั้นวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเองของโลเวน เฟลด์ ยกเว้นด้านการใช้สีเท่านั้น ที่พบว่า เด็กกำพร้าส่วนใหญ่ไม่กล้าใช้สี นอกจากนี้ ยังพบว่าภาพวาดระบายสีของเด็กกำพร้าบางราย แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่น่าสนใจดังนี้คือ

2.1 เด็กกำพร้าชายในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงบ้านราชวิถี การแสดงออกในการวาดภาพคนเป็นแบบผสมผสานระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย คือ วาดภาพคนเพศชายแต่วาดหน้าตาอย่างผู้หญิง โดยมีการทาปาก ทาแก้มและสวมรองเท้าส้นสูง

2.2 เด็กกำพร้าที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาไม่สามารถแสดงออกโดยการวาดภาพด้วยตนเองได้ต้องอาศัยการดูหรือการลอกเลียนแบบจากเพื่อนและภาพก็มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากกลุ่มเพื่อนคือ สีระยเอียง ท่าทางของคนมีลักษณะผิดปกติ ลำตัว แขนและขา ยาวหรือสั้นเกินความจริง การวางตำแหน่งอวัยวะบางส่วนผิดปกติ เช่น แขนและขาไม่ได้ยึดติดกับลำตัว ใช้สีอย่างไม่มีเป้าหมาย สีขาดความสดใส ลักษณะการระบายสีดูยุ่งเหยิง

อรธิดา ประสาร (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาสมาธิและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กออทิสติกศูนย์วิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษแบบเรียนรวมสำหรับเด็กออทิสติก โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า หลังจากได้ บันทึกพฤติกรรมผู้เรียนในการปฏิบัติขั้นตอนการทำกิจกรรมทุกขั้นตอนโดยละเอียดและบันทึกภาพขณะปฏิบัติกิจกรรมทุกกิจกรรมของนักเรียนออทิสติก กลุ่มเป้าหมายจำนวน 5 คน มีพื้นฐานในการสนใจศิลปะจากการสอบถามครูสามารถแบ่งออกเป็น 2 อาการคือ

1. อาการออทิสติกที่มีอาการไม่รุนแรงแต่มีปัญหาทางด้านการใช้ภาษาและ

การสื่อสาร การใช้กล้ามเนื้อมือ ขาดการทำงานการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา สมาธิสั้น การฟังคำสั่ง การฟัง การอธิบายที่มีความซับซ้อน จำนวน 4 คน และอนุบาล 2 คน

2. อาการไม่รุนแรงไม่มีภาษาพูด มีปัญหาทางด้านการใช้ภาษาและการสื่อสาร การใช้กล้ามเนื้อมือขาดการทำงานการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา สมาธิสั้น การฟังคำสั่ง การฟังการอธิบายที่มีความซับซ้อน มีความสามารถในการลอกเลียนแบบ จำนวน 1 คน อภิปรายผลแสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาส่งเสริมสมาธิและความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย 12 กิจกรรม

พนิดา ซาตยาภา (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนาการสื่อความหมายของเด็กปฐมวัยโดยการสร้างเรื่องราวในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ตามแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ถ่ายทอดความคิดอย่างอิสระที่มีการสนทนา ชักถามและเล่าเรื่องจากสิ่งที่พบเห็นแล้วนำมาสร้างเป็นผลงานศิลปะซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการสื่อความหมายของเด็กปฐมวัย

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การ์ดเนอร์ และคูซาร์ม (Gardner, 1982 & Ducharm, 1991 : อ้างถึงใน เพิ่มศรี ชูวิเชียร, 2549 : 51) รายงานผลงานวิจัยของเขาว่า เด็กที่ได้รับการพุ่มพักทางด้านศิลปะนั้นจะพลอยได้รับผลประโยชน์ทางด้านพุทธิปัญญาไปด้วย เพราะทำให้ระดับของเขามีปัญญาของการคิดระดับสูงเพิ่มขึ้นด้วย

ครอลล์ (Krall, 1982 : อ้างถึงใน สุวรรณ ก้อนทอง, 2547 : 13) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยใช้วิชาศิลปะของครูโรงเรียนคริสต์ศาสนาในการจัดประสบการณ์ภาคปฏิบัติ พบว่า ครูสามารถช่วยเด็กให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ได้ดีขึ้นโดยใช้สื่อทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์

แสตปปี้ (Stapp, 1964 : อ้างถึงใน วราภรณ์ นาคะศิริ, 2546 : 58) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญาของนักเรียนที่เรียนศิลปะและไม่เรียนศิลปะได้คะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าพวกที่ไม่เรียน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเด็กปฐมวัยในทุกๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา โดยอาศัยการแสดงออกผ่านกิจกรรมศิลปะ ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานอันสำคัญต่อการเพิ่มพลังและทักษะในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจน และเมื่อเด็กได้คิดและได้ ลงมือทำในสิ่งที่ส่งเสริมความคิดก็จะทำให้เด็กได้พัฒนาในทุกๆ ด้าน

โดยเฉพาะการมีสมาธิและเมื่อเด็กมีสมาธิที่ดีก็จะก่อให้เกิดปัญญาซึ่งจะเป็นผลดีต่อการพัฒนา
เด็กปฐมวัยให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าต่อสังคมต่อไปในอนาคต